

Održivi turizam u obalnom području

Banić, Antonio

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies, Rijeka / Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:187:155157>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-13**

Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet
University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies - FMSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
POMORSKI FAKULTET**

ANTONIO BANIĆ

ODRŽIVI TURIZAM U OBALNOM PODRUČJU

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
POMORSKI FAKULTET

ODRŽIVI TURIZAM U OBALNOM PODRUČJU
SUSTAINABLE TOURISM IN THE COASTAL AREA
DIPLOMSKI RAD

Kolegij: Upravljanje obalnim područjem

Mentor: prof. dr. sc. Mirano Hess

Student: Antonio Banić

Studijski smjer: Nautika i tehnologija pomorskog prometa

JMBAG: 0023128916

Rijeka, srpanj 2023.

Student: Antonio Banić

Studijski program: Nautika i tehnologija pomorskog prometa

JMBAG: 0023128916

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI DIPLOMSKOG RADA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad s naslovom "ODRŽIVI TURIZAM U OBALNOM PODRUČJU" izradio samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc. Mirana Hessa.

U radu sam primijenio metodologiju izrade stručnog/znanstvenog rada i koristio literaturu koja je navedena na kraju diplomskog rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrizirajući naveo u diplomskom radu na uobičajen, standardan način citirao sam i povezao/la s fusnotama i korištenim bibliografskim jedinicama, te nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Rad je pisan u duhu hrvatskoga jezika.

Student

Antonio Banić

Student: Antonio Banić

Studijski program: Nautika i tehnologija pomorskog prometa

JMBAG: 0023128916

IZJAVA STUDENTA – AUTORA
O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Izjavljujem da kao student – autor diplomskog rada dozvoljavam Pomorskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Pomorskog fakulteta.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Pomorskog fakulteta, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog ograničenja mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima Creative Commons licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na

<https://creativecommons.org/licenses/>

Student – autor

Antonio Banić

SAŽETAK

Turizam je od trenutka svoje pojave rezultirao značajnim utjecajem na čovječanstvo u cjelini. Osim pozitivnih posljedica na prostor i ljude, njegov je razvoj rezultirao i značajnim brojem negativnih posljedica koje su posebno došle do izražaja u procesu globalizacije. Naime, pretjerano posjećivanje određenih područja, uz zanemarivanje osnova očuvanja i zaštite okoliša rezultiralo je njegovim onečišćenjem, degradacijom te u nekim segmentima i bespovratnim oštećenjima. Koncept održivog razvoja razvijen je sa svrhom zaustavljanja negativnih utjecaja ljudskog djelovanja na okoliš, posebno kada je riječ o obalnim područjima, koja su zbog svojih karakteristika znatno osjetljivija od ostalih. U tom pogledu razvijeno je i načelo integriranog upravljanja obalnim područjem koje osim što za svrhu ima utjecaj na smanjenje pritiska na obalna područja utječe i na ostvarenje ekoloških i ekonomskih benefita iz održivog načina upravljanja predmetnim područjem.

Ključne riječi: integrirano upravljanje obalnim područjem, obalno područje, održivi razvoj, turizam, turistički razvoj,

SUMMARY

Since its inception, tourism has had a significant impact on humanity as a whole. In addition to the positive consequences for the space and people, its development also resulted in a significant number of negative consequences that came to the fore in the process of globalization. Namely, excessive visiting of certain areas, along with neglecting the basics of environmental protection, has resulted in its pollution, degradation and, in some segments, irreversible damage. The concept of sustainable development was developed with the aim of stopping the negative impacts of human activity on the environment, especially when it comes to coastal areas, which due to their characteristics are significantly more sensitive than others. In this regard, the principle of integrated management of the coastal area was developed, which, in addition to its purpose of reducing pressure on coastal areas, also affects the achievement of ecological and economic benefits from a sustainable way of managing the area in question.

Keywords: integrated management of the coastal area, coastal area, sustainable development, tourism, tourism development,

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	I
SUMMARY.....	II
SADRŽAJ.....	III
1. UVOD	1
1.1. PROBLEM, PREDMET I OBJEKTI ISTRAŽIVANJA.....	1
1.2. RADNA HIPOTEZA	2
1.3. SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA	2
1.4. ZNANSTVENE METODE	3
1.5. STRUKTURA RADA.....	3
2. RAZVOJ TURIZMA NA OBALNOM PODRUČJU	5
2.1. PREGLED RAZVOJA TURIZMA.....	5
2.2. EKONOMSKE I DRUGE ZNAČAJKE RAZVOJA TURIZMA.....	8
2.2.1. <i>Ekonomске значајке</i>	10
2.2.2. <i>Političke značajke</i>	14
2.2.3. <i>Socijalne i kulturološke značajke</i>	15
2.3. IZAZOVI UTJECAJI TURIZMA NA OBALNA PODRUČJA.....	19
2.3.1. <i>Utjecaj na okoliš</i>	19
2.3.2. <i>Utjecaj na lokalno stanovništvo i kvalitetu život</i>	22
3. KONCEPT ODRŽIVOG RAZVOJA U TURIZMU	26
3.1. ODRŽIVOST RAZVOJA I TURIZMA.....	26
3.2. PRIJELAZ IZ ODRŽIVOG RAZVOJA U ODRŽIVI TURIZAM.....	30
3.3. ODRŽIVI TURIZAM U PRAKSI	34
4. ODRŽIVI RAZVOJ U KONTEKSTU UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM	37
4.1. POTREBA ZA INTEGRIRANIM UPRAVLJANJEM OBALNIM PODRUČJEM....	38
4.2. PROCES INTEGRIRANOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM.....	40
4.3. UPRAVLJANJE OBALNIM PODRUČJEM NA PROSTORU EUROPSKE UNIJE I REPUBLIKE HRVATSKE	48
4.4. TRENDOW I BUDUĆI RAZVOJ U OKVIRIMA ODRŽIVOG TURIZMA NA OBALNOM PODRUČJU	49

6. ZAKLJUČAK.....	53
LITERATURA	55
POPIS SLIKA.....	58

1. UVOD

1.1. PROBLEM, PREDMET I OBJEKTI ISTRAŽIVANJA

Turizam se smatra jednom od najbrže rastućih gospodarskih aktivnosti na svijetu. Od samih početaka njegovog razvoja napredovao je sve do masovnih razmjera te je njegov utjecaj izrazito vidljiv ne samo u pogledu gospodarstva nego i ljudskog okoliša. Naime, povećanje ljudskih potreba za kretanjem i posjećivanjem različitih turističkih destinacija rezultiralo je njihovim naglim razvojem, a to se očitovalo i u porastu izgrađenosti prostora, ulaganjima u infrastrukturu, povećanju dohotka i broja zaposlenih, ali i, s druge strane, devastaciji prirodnog okoliša, prenapučenosti prostora, stvaranju izrazito velikih količina otpada i nemogućnosti njihova adekvatnog zbrinjavanja, a to se posebno odrazilo na priobalno područje. Upravo iz tog razloga, sa svrhom zaustavljanja daljnjeg procesa narušavanja okoliša i očuvanja trenutno dostupnih resursa za korištenje i generacijama koje su tek u dolasku, pribjeglo se iznalaženju alternativnih rješenja. Jedno od takvih je i selektivni oblik turizma, odnosno specifični oblici koji privlače manji broj posjetitelja, a čija je svrha putovanja preciznije definirana i određena nekim od njihovih interesa. Ovim načinom pribjegava se primjeni koncepta održivog razvoja, koji ne samo da je važan za turizam na obalnom području, važan je i za sve gospodarske grane koje se s istim povezuju.

Potreba za upravljanjem turističkim aktivnostima na obalnom području javila se iz nekoliko razloga, a najvažniji među njima je činjenica da obalna područja naseljava više od polovice svjetskog stanovništva, iz čega se lako da zaključiti da je ovo područje izvorište ljudskih aktivnosti, kako gospodarskih, tako i rekreativnih, ali i egzistencijalnih. U tom kontekstu razvijeno je načelo integriranog upravljanja obalnim područjem (IUOP) sa svrhom utjecaja na sve negativne posljedice razvoja turizma na obalnom području. Ovaj koncept upravljanja obalnim područjem usvojen je diljem svijeta. Naime, integriran je u nacionalna zakonodavstva gotovo svih pomorskih zemalja, ali proizlazi iz značajnog broja i međunarodnih dokumenata i propisa koji se u nacionalna zakonodavstva uključuju kao dijelovi pravne stečevine ili kroz različite konvencije ratificirane pri međunarodnim pomorskim i drugim organizacijama.

Temeljem prikazane problematike u znanstvenom istraživanju definira se i problem istraživanja: iako je očigledan rapidan turistički razvoj u svim segmentima i na svim područjima, još uvijek ne postoje jasne smjernice koje se mogu povezati s konkretnim koracima koji se predlažu poduzeti kako bi se u potpunosti minimizirao negativan utjecaj razvoja turizma na obalno područja.

Sukladno navedenom problemu istraživanja moguće je istaknuti i predmet istraživanja kako slijedi: prikaz karakteristika turističkog razvoja na obalnom području zajedno s negativnim posljedicama koje su rezultirale provođenjem koncepta integralnog upravljanja obalnim područjem.

Objekt istraživanja, pritom, je proces turističkog razvoja s negativnim posljedicama te potreba za integriranim upravljanjem obalnim područjem.

1.2. RADNA HIPOTEZA

Prema definiciji problema, predmeta i objekta istraživanja ističe se i slijedeća radna hipoteza koja će biti obrađena radom:

Nepostojanje izričitih smjernica i preporuka koje se povezuju s upravljanjem obalnim područjem utječe na povećanu pojavu negativnih posljedica turističkih aktivnosti.

1.3. SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Svrha i ciljevi ovog istraživanja definiraju se na slijedeći način: analiza utjecaja turističkih aktivnosti i njihovih posljedica na obalna područja te prikaz mogućnosti zaustavljanja negativnog utjecaja i primjena koncepta održivog razvoja kroz integrirano upravljanje obalnim područjem.

Istraživačka pitanja ovog rada definirana su kako slijedi:

1. Kako se razvijao turizam na obalnom području?
2. Koje su najznačajnije odrednice razvoja turizma obalnog područja?
3. Može li se i na koji način primijeniti koncept održivog razvoja na turističke aktivnosti?

4. Što je izazvalo potrebu za integriranim upravljanjem obalnim područjem?
5. Na koji način se primjenjuje proces integriranog upravljanja obalnim područjem u svijetu, Europskoj uniji te Republici Hrvatskoj?
6. Postoje li smjernice za buduću primjenu i konkretni koraci upravljanja obalnim područjem u budućnosti?

1.4. ZNANSTVENE METODE

Znanstvene metode koje su korištene prilikom izrade ovog rada uključuju metodu analize, metodu deskripcije, metodu sinteze, metodu kompilacije, metodu klasifikacije te metode indukcije i dedukcije.

1.5. STRUKTURA RADA

Rad je podijeljen u nekoliko osnovnih poglavlja, odnosno cjelina unutar kojih se predstavljaju najrelevantnije činjenice i pretpostavke koje mogu utjecati na bolje razumijevanje i prikaz teme istraživanja.

Prvi dio rada odnosi se na Uvod rada i kroz isti su prikazani i opisani problem istraživanja, predmet istraživanja te objekt istraživanja, zatim je definirana radna hipoteza, svrha i ciljevi istraživanja zajedno s istraživačkim pitanjima, znanstvene metode korištene prilikom izrade rada te je istaknuta struktura rada.

Drugi dio rada prikazuje razvoj turizma i turističkih aktivnosti na obalnom području, te je pritom istaknut pregled razvoja područja turizma, ekonomske te druge značajke u razvoju turizma, poput političkih i sociokulturnih, ali i vrlo bitni izazovi suvremenog turizma kao što je njegov utjecaj na okoliš te lokalno stanovništvo i kvalitetu njegova života.

Treći dio rada prikazuje koncept održivog razvoja u okvirima turizma te se bavi općim pojmovima koncepta održivog razvoja, prijelazom iz održivog razvoja u održivi turizam te praksom održivog turizma u suvremenom svijetu.

Četvrti dio rada definira održivi razvoj u kontekstu obalnog područja odnosno turističkih aktivnosti koje se na istom odvijaju. Tako je analizirano načelo integriranog upravljanja obalnim područjem, njegov proces, i osnovne klasifikacijske škole, ali i osnova integriranog upravljanja obalnim područjem u globalnim razmjerima te na području Europske unije i Republike Hrvatske.

Peto poglavlje prikazuje trendove i buduće pravce razvoja u okvirima primjene koncepta održivog turizma na obalnom području.

Posljednji dio rada predstavlja zaključak u kojemu se sumiraju sve relevantne činjenice uz dokaz prihvatanja ili odbacivanja radne hipoteze.

2. RAZVOJ TURIZMA NA OBALNOM PODRUČJU

Svaki od oblika turističkog razvoja, zajedno s dodatnim unaprjeđenjem turističke ponude smatra se jednim od značajnih pokazatelja sveukupnog napretka. Prema tome, ne treba začuditi činjenica kako svi oblici turizma pripadaju kategorijama globalnih fenomena te jednima od najmasovnijih svjetskih pojava [1].

Međutim, o turizmu se u suvremenom svijetu ne može govoriti kao isključivo o bogatstvu suncem i morem te ponudi koja je aktualna tek određeni vremenski period unutar godine dana. Pritom, o turizmu se više ne može govoriti isključivo u okviru ekonomskih pojmova, već je riječ i o konstantnim promjenama na društvenim, gospodarskim, političkim i značajnom broju drugih područja [2].

2.1. PREGLED RAZVOJA TURIZMA

Turizam se u suvremenom svijetu više ne smatra pojmom kojim se označavaju isključivo ekonomske kategorije kada je u pitanju područje razvoja. Naime, turizam u svojoj biti predstavlja, osim ekonomske, i društvenu, gospodarsku i političku pojavu koja je sveprisutna unutar suvremenog društva, a njegova je osnovna svrha postizanje i ostvarenje dugoročnih ciljeva koji se povezuju s razvojem. Također, vrlo je bitno za istaknuti i kako kvalitetni načini upravljanja turizmom kao aktivnošću rezultiraju i pozitivnim posljedicama kao što je postizanje većih razina životnog standarda za stanovništvo na određenom području, ali i njegove posjetitelje, te utječe na povećanje razine kvalitete njihova života. U proces upravljanja turističkim aktivnostima nužno je uključiti i multidisciplinarni pristup, odnosno sva relevantna dostignuća koja se povezuju s e pojedinim ekonomskim područjima, te se zahvaljujući tome može pretpostaviti i kako je turističko područje vrlo kompleksno ali i od izrazite važnosti za sve oblike ljudskog djelovanja. S druge strane, specifičnost razvoja turizma kao aktivnosti obilježeno je značajnim brojem specifičnosti koje se odnose i na cjelokupan uslužni sektor ali i sve oblike turističkih proizvoda unutar nekog područja, razinu

potražnje koja se oblikuje sukladno ponuđenim turističkim proizvodima ali i dinamičnost okruženja unutar kojega se djeluje. Osnovne potencijala razvoja kriju se unutar sposobnosti da se trenutna ponuda prilagodi suvremenom turističkom trendu te da se u svakom trenutku ističe i potiče inovativnost prilikom pružanja svih oblika turističkih usluga te prilikom stvaranja novih i originalnih sadržaja kako za lokalno stanovništvo tako i za posjetitelje. Kroz suvremene turističke trendove sve su više naglašeni dinamika suvremenog tržišta te brzina izmjena ponude, što u kratkim rokovima onemogućuje postizanje stabilizacije te utječe na potrebu za kontinuiranom prilagodbom svih sustava te ažurnost u rješavanju aktualnih situacija i problema, primjenjujući što učinkovitije načine. Postojanje samog procesa razvoja turističkog područja i aktivnosti uvelike se odražava i na ostvarenje dugoročnih ciljeva u pojedinim gospodarskim sustavima, ali se odražava i na njegov napredak čak i u smislu ostvarenja ciljeva na političkim razinama. S druge strane, ulaganja koja se tiču turističkog razvoja unutar pojedinog područja na svakoj razini ima za cilj ostvariti pozitivne rezultate u pogledu mogućnosti uklanjanja prepreka stopama razvoja te približavanje očekivanim stopama razvoja koje se povezuju s cjelokupnim gospodarskim sustavom [3].

U analizi suvremenog okruženja, turizam predstavlja jednu od komponenti koja se može promatrati kao jedna od društveno i ekonomski relevantnih, ovisno o području koje se uzima u obzir. Sa sigurnošću se može istaknuti i kako se u prošlom stoljeću turizam proširio s regionalnih i nacionalnih razina izravno na globalnu upravo zahvaljujući činjenici kako se osnovnim prednostima turističkih tržišta smatra povećanje broja posjetitelja određenih područja koji dolaze kroz međunarodne kanale. Pritom, turizam se razvio u vrlo složeno područje koje se preraslo prvotna poimanja koje je turističku ponudu klasificiralo kao neke od najjednostavnijih izvora zarade, da bi se sam turistički utjecaj proširio na nacionalnu razinu u smislu generiranja koristi za razvoj države unutar njezina područja, ali i na međunarodnim razinama odnosno na globalnom tržištu. Osim navedenoga, suvremeni zahtjevi koji se povezuju s razvojem ukazuju i na važnost kontinuiranih oblika edukacija i procesa stjecanja novih znanja pomoću kojih se na drugačije i inovativne načine može definirati nova, suvremena turistička ponuda, usmjeriti trendove koji su prisutni na tržištima, te iskoristiti određene sastavnice procesa razvoja društva pomoću kojih se može utjecati i na oblikovanje i turističkih potreba kao i uspostavu novih oblika odnosa koje je moguće definirati posebno nakon što su

zadovoljene sve turističke potrebe te razine percepcije o području i njegovoj ponudi proširene. U jedne od najvećih čimbenika od utjecaja na razvoj turizma, čak i od razdoblja njegova nastanka ostvario je proces globalizacije, koji je također i sudjelovao u procesu oblikovanja međunarodnih turističkih područja i destinacija, ali i omogućio putovanja te prilagodbu tržišnim trendovima koji u kasnijim fazama razvoja utječu i na definiranje daljnjeg smjera kretanja turizma kao jedne od najvažnijih gospodarskih grana. Činjenicom se smatra i pojava da suvremeni turizam vrlo često mijenja vlastito naličje, što se prvenstveno događa sukladno utjecajima koji na isti ostvaruju potrebe, tržišne niše te želje i zahtjevi koji dolaze od strane posjetitelja, a što posljedično dovodi i do proširenja destinacijske ponude i dodatnih mogućnosti njezine posjete. Sukladno tomu, moguće je istaknuti i kako je transformacija turizma u posljednjim godinama vrlo očita i u vremenskom i u prostornom kontekstu, a kao jedno od osnovnih mjerila za njegov uspjeh ističe se ne samo povećanje brojki koje se odnose na dolazak, noćenja i ostvarenje prihoda, već se ističu karakteristike koje se povezuju s kvalitetom turističkih sadržaja, razine i mogućnosti komunikacije, procesi decentralizacije te internacionalizacije. U osnovne razloge za ovakve oblike pojava ubraja se ranija zasićenost tržišta koja se smatra jednom od posljedica masovnog turizma, pojave posjetitelja koji imaju visoke razine obrazovanja te razvijenu svijest o lokaciji koju posjećuju, ali i njihove platežne moći te količine slobodnog vremena kojega odvajaju za putovanja [4].

Svaka od grana gospodarstva zauzima značajno mjesto kada je riječ o ulogama u stabilnom stopama razvoja pojedinih zemalja, dok je turizam u posljednjim godinama preuzeo iznimnu važnost kada je posrijedi utjecaj na povećanje stopa ekonomskog razvoja pojedine zemlje. Suvremeni se svijet smatra okruženjem unutar kojega turističke djelatnosti prerastaju u jedne od najbrže rastućih sastavnica gospodarskih sustava na globalnoj razini. Zapravo, za značajan broj zemalja se može istaknuti kako se turizam smatra osnovnom okosnicom u razvoju te utječe i na nastanak značajnog broja drugih poduzetničkih aktivnosti, pothvata i ideja. Sukladno tomu, što je veći broj ljudi koji ulaže u putovanja i posjede drugim mjestima, dolazi do širenja turističke ponude te povećanja razine njezine kvalitete koja je usko povezana i s konzumacijom ostalih dostupnih turističkih proizvoda i usluga. Zapravo, svi se spomenuti procesi i trendovi mogu sažeti u pojam globalne igre, unutar koje je uspjeh i pobjeda zajamčena isključivo

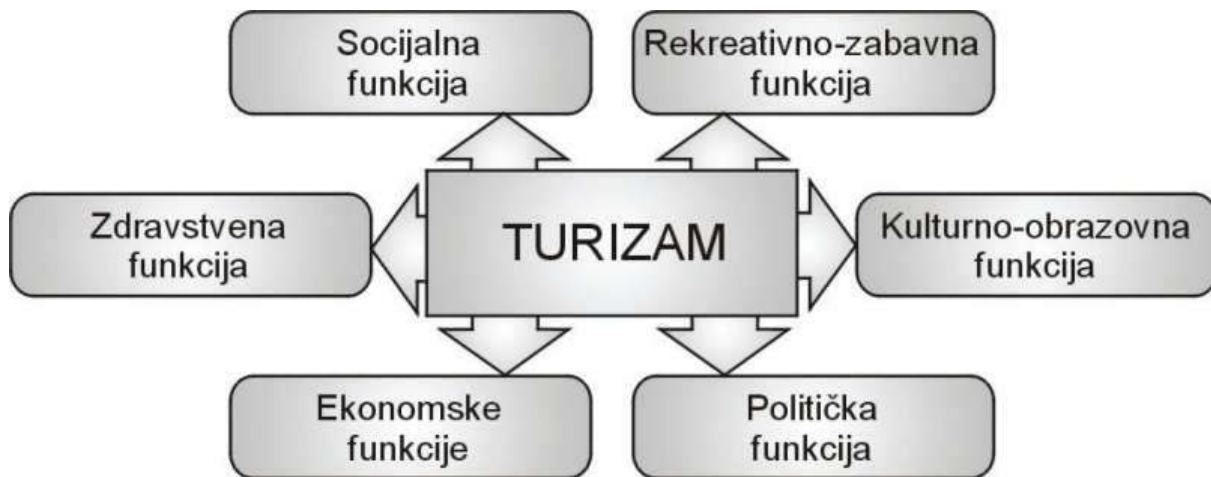
najoriginalnijim i najinovativnijim igračima. Unutar tako konkurentnog turističkog tržišta obveza je svakog sudionika konstantno praćenje i analiza tržišta, analize koje se bave trenutnim stanjem gotovo cjelokupnog gospodarskog sustava, korištenje metoda procjene budućeg kretanja relevantnih kategorija na tržištu, a koje se ujedno smatraju i ključem uspjeha kada je u pitanju mogućnost odgovora na potrebe i zahtjeve koje na tržište plasiraju suvremeni turisti [5].

2.2. EKONOMSKE I DRUGE ZNAČAJKE RAZVOJA TURIZMA

Makroekonomska analiza i važnost turizma na svim razinama može imati značajan utjecaj na sve oblike društvenih i ekonomskih odnosa te na potrebu iznalaženja sustavnih rješenja u okvirima nacionalne ekonomije, ekonomskih politika svake države, ali jednako tako i zajednica država i međunarodnih organizacija koje su od ključne važnosti za ostvarenje adekvatnih stopa napretka [6].

S druge strane, značajan broj gospodarskih subjekata i sudionika na turističkim tržištima te unutar industrije turizma opravdava i njegovu mikroekonomsku važnost. Pritom, vrlo je važno za istaknuti kako na svim razinama promatranja turizam ostvaruje svoje osnovne značajke, odnosno funkcije. Iste imaju i nekoliko zajedničkih karakteristika koje se odnose na: turističku potrošnju koja se smatra njihovim zajedničkim materijalnim izvorom te utjecaj na ostvarenje dohotka kao direktnim odnosno indirektnim ekonomskim ciljem [7].

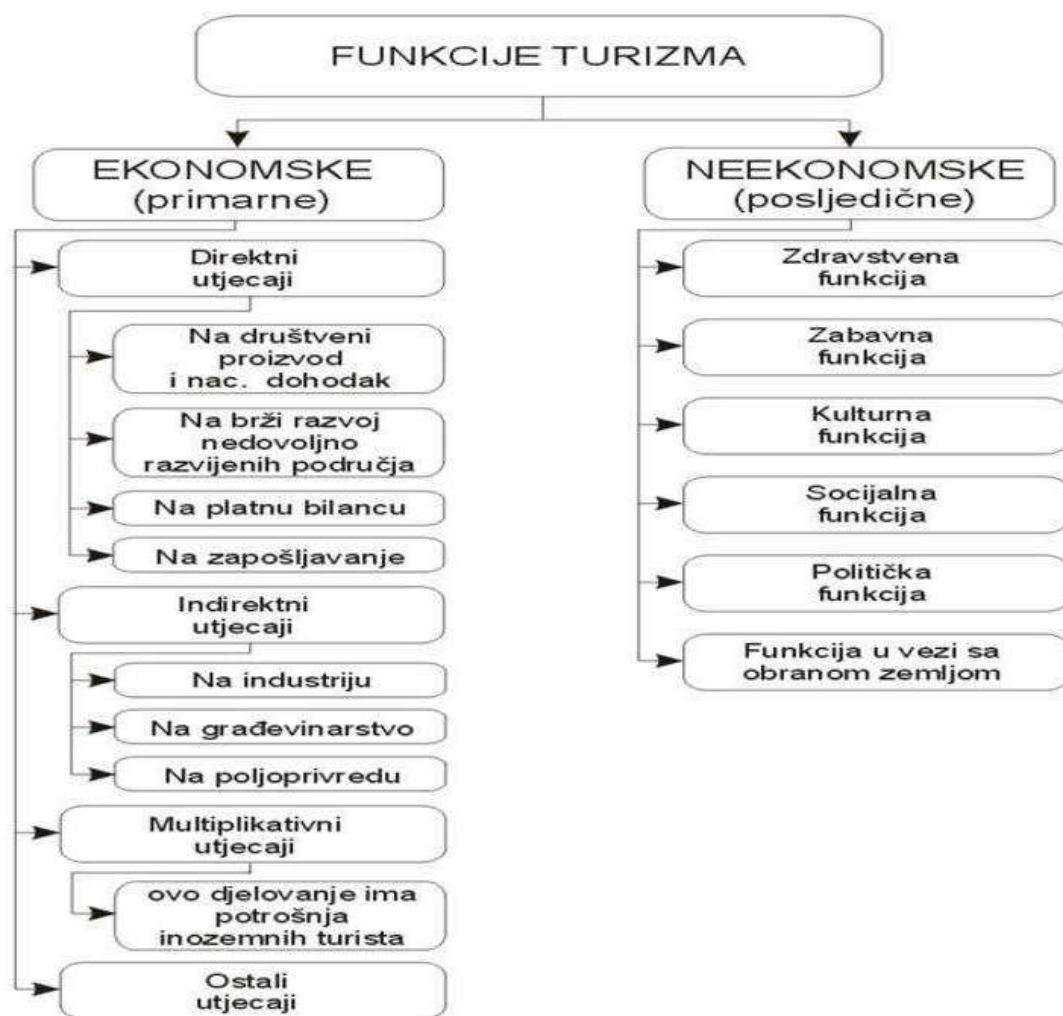
Slika 1. Značajke (funkcije) turizma

Izvor: Kušen, E., :Turistička atrakcijska osnova, Znanstvena edicija instituta za turizam Zagreb 2002.

Turizam, zajedno sa svim drugim ekonomskim aktivnostima utječe na ostvarivanje određenih rezultata. U tom stilu može se naglasiti kako svi rezultati mogu biti i pozitivni i negativni, ali i ostvarivati određena specifična obilježja. Pritom, obilježja turizma i ostvarenje rezultata odnosno područja njegova utjecaja mogu se podijeliti u dvije osnovne kategorije: ekonomska odnosno primarna te neekonomska odnosno posljedična područja njegova utjecaja [8].

Slika 2. Obilježja funkcija turizma

Izvor: Kušen, E., :Turistička atrakcijska osnova, Znanstvena edicija instituta za turizam Zagreb 2002.

2.2.1. Ekonomske značajke

Osnova svakog turističkog proizvoda proizlazi iz činjenice da je razvoj turizma uglavnom potaknut zbog mogućnosti ostvarenja dodatnih ekonomskih koristi koje mogu u većim ili manjim mjerama pridonositi povećanju stopa razvoja cjelokupnog gospodarstva te utjecaju na ekonomsko blagostanje cjelokupnom lokalnom stanovništvu. U osnovne ekonomske koristi koje turizam donosi priobalnim područjima moguće je ubrojiti svakako treba uključiti porast razina dohotka, porast stope

zaposlenosti, različite oblike kapitalnih investicija te porast razine javnih prihoda, ali i ostvarivanje određenih stopa rasta i razvoja unutar lokalne zajednice. Za turizam se može istaknuti i kako je on, s jedne strane vrlo poželjan partner kada je u pitanju opći gospodarski razvoj priobalnih turističkih destinacija, no s druge strane važno je osvijestiti i činjenicu kako te iste stope razvoja mogu utjecati i na generiranje određenih troškova ali i štete koju je nužno pravovremeno i predvidjeti, poticati upravljanje takvim učincima te po potrebi ulagati napore u njihovu sanaciju. Ekonomske koristi koje generira turizma nisu uvijek iste te se mogu razlikovati ovisno o promatranoj destinaciji, a uglavnom se tiču ukupnosti inicijalnih oblika turističke potrošnje koja se ostvaruje unutar gospodarske djelatnosti koja istu izravno apsorbira, a uglavnom se radi o ugostiteljstvu, turističkom posredništvu, prometnom sektoru te ostvarenju prometa u trgovini na malo [2].

Nadalje, nedvojbenim se smatra i činjenica kako dodatne stope razvoja turizma utječu i na standarde života lokalnom stanovništvu, ali utječu i na opću razinu kvalitete življenja, posebno kada se radi o turistički receptivnim područjima te u smislu obogaćivanja ponude različitih oblika proizvoda i usluga te sadržaja namijenjenih posjetiteljima, ali i lokalnom stanovništvu. Kada se spominju gospodarski interesi unutar lokalnih zajednica u prvom redu spominje se povećanje stope zaposlenosti u pogledu lokalnog stanovništva, odnosno ostvarenje većih razina dohotka u okvirima niza djelatnosti neovisno o tome radi li se o privatnom ili javnom sektoru, a koji se smatra sastavnicom turističkog sektora te koje su izvor materijalnih osnova kada je u pitanju život na određenom području [9].

Slika 3. Ekonomske prednosti i nedostaci u razvoju turizma priobalnog područja

Ekonomske koristi	Ekonomske štete
• Rast dohotka subjekata turističke ponude (pravnih i fizičkih osoba) po osnovi ostvarene turističke potrošnje, • Rast javnih prihoda od sredstava prikupljenih po osnovi naplaćenih poreza i boravišnih pristojbi, • Rast bruto domaćeg proizvoda • Rast prihoda od izvoza proizvoda i usluga putem turizma (bilježi se na računu tekućih transakcija platne bilance), • Rast direktnog i indirektnog zapošljavanja te restrukturiranje tržišta rada (naročito regionalnog), • Rast poduzetničke aktivnosti (malo i srednje poduzetništvo), • Rast kapitalnih ulaganja (privatnih i javnih), • Aktiviranje neprivrednih resursa (pretvaranje u turistički atraktivne resurse), • Osnaživanje regionalnog razvoja i interregionalne suradnje, • Poticanje općeg gospodarskog rasta i razvoja, • Rast životnog standarda lokalnog stanovništva	• Oportunitetni troškovi (ukoliko se investira u turizam, ne investira se nigdje drugdje) • Potreba investiranja u infrastrukturu koja je potrebna samo u određeno vrijeme u godini • Neravnomjernost u ostvarivanju učinaka tijekom godine (sezonalnost), • Rast vrijednosti nacionalne valute za vrijeme trajanja turističke sezone (sezonska aprecijacija), • Rast cijena proizvoda i usluga na turistički receptivnim područjima za vrijeme trajanja turističke sezone (sezonska inflacija), • Rast cijena nekretnina na turistički receptivnim prostorima (kontinuirano), • Rast rashoda po osnovi uvoza proizvoda i usluga zbog turizma, • Prekomjerna gospodarska ovisnost o turizmu, • Niska stopa povrata na investicije, • Odljev sredstava iz destinacije zbog uvoza roba odnosno plaćanja inozemne radne snage, • Rast društvenih troškova nastalih zbog razvoja turizma (npr. zbrinjavanje otpada, zagađenje)

Izvor: Švarčan, A., (2021) Utjecaj turizma na kvalitetu življenja lokalnog stanovništva na primjeru grada Novalje, Karlovac: Veleučilište u Karlovcu

Lokalne zajednice na svom području samo djelomično imaju priliku osjetiti ekonomsku korist koja proizlazi iz povećanih stopa razvoja turizma na svom području, odnosno najveći dio ekonomskih koristi odljeva se izvan njihova područja. Međutim, troškovi koji se povezuju sa sanacijom društvene i ekološke posljedice povećanih stopa razvoja turizma, pa čak i onih ekonomski, uglavnom predstavlja teret lokalne zajednice koja pritom mora biti u mogućnosti izdvajati i značajne razine novčanih sredstava. Vrlo je važno napomenuti da se pažnja mora obratiti na razinu preciznosti prilikom kvantificiranja ekonomske koristi u usporedbi s nastalim troškovima te na omjer

raspodjele ekonomske koristi koja je ostvarena od turističkih aktivnosti kako bi se ista mogla na pravedan način ponovno distribuirati u društvo [10].

Troškovi koji se povezuju s razvojem turizma uglavnom nastaju kao posljedice korištenja raspoloživih resursa, a koji se odnose i na ljudske, i na fizičke ali i financijske te se kao takvi ujedno smatraju i neizbježnima. Neovisno o tome da li se radi o troškovima čija je frekvencija pojavljivanja očekivana ili neočekivana kao posljedica izgradnje turističkih infrastruktura te porasta turističkog prometa unutar nekih područja vrlo je važno da se isti kategoriziraju kao troškovi razvoja turizma. U tu kategoriju troškova ubrajaju se troškovi povezani s javnom infrastrukturom, troškovi povezani s pripremama za turističku sezonu u smislu objekata i njihova opremanja, troškovi povezani sa zapošljavanjem sezonske radne snage, troškovi dodatnih edukacija za potrebe u turizmu, troškovi dodatnog angažmana zdravstvenog sustava, troškovi povezani sa zaštitom od požara, troškovi povezani sa zbrinjavanjem većih količina otpada i reciklažom i drugi troškovi. Svi ovi troškovi moraju se predvidjeti u adekvatnim iznosima, prvenstveno iz razloga što su nužni prilikom funkcioniranja svih turističkih destinacija. Također, potrebno je spomenuti i druge oblike troškova koji se povezuju s neočekivanim aktivnostima te se ne smatraju posljedicom djelovanja na tržištima. U ovom slučaju radi se o postojanju eksternalija ili vanjskih učinaka koji se na priobalne turističke destinacije prelijevaju iz njihova okruženja. Na ove čimbenike od utjecaja koji izazivaju spomenute troškove uglavnom nije moguće djelovati, a osnovna im je karakteristika da se povezuju s vrlo fluktuirajućim troškovima koji se odnose na cjelokupan gospodarski sustav [11].

U ove oblike utjecaja mogu se ubrojiti slijedeće situacije:

1. Izravan utjecaj na porast cijena na tržištima nekretnina
2. Razine onečišćenja okoliša koje se širi na međunarodne razine a povezuje se sa svim vrstama okoliša, odnosno i zrakom, morem, rijekama, tlom i sličnim
3. Zastarijevanje turističkih proizvoda razvijenih u destinacijama s aspekta konkurentskih okruženja (riječ je o promjenama tržišnih trendova u strukturama putovanja)
4. Izravan utjecaj na porast cijena na globalnom tržištu
5. Poticanje nastanka globalne financijske krize [12]

2.2.2. Političke značajke

Politički oblik utjecaja vidljiv je također u području turizma. Međutim, ne može se govoriti o izravnim utjecajima turizma na političke prilike. Međutim, u neizravnom smislu vladajuća struktura u razvijenim zemljama, koje su ujedno i osnovni izvor dobrostojećih turista utječu na vladajuće strukture u određenim destinacijama u smislu osiguravanja određenih povoljnijih uvjeta za njihove državljane, primjerice po pitanju sigurnosti koja predstavlja osnovnu zabrinutost prilikom putovanja do turističkih destinacija te prilikom povratka zemljama porijekla. Pritom, važno je naglasiti kako je proces upoznavanja posjećenih područja, zajedno sa zabavom, odmorom i uživanjem glavni cilj turističkog posjeta [13].

Prema navedenom može se istaknuti kako ni jedan posjetitelj ne želi izdvojiti svoje vrijeme i novac kako bi posjećivao ona područja koja ne udovoljavaju njegovim ciljevima. Naime, u takvim okolnostima isti se ne osjećaju jednako sigurno na svim lokacijama koje su od turističkog interesa u svijetu. Pritom, osnovnom se svrhom turističke politike smatra osiguravanje smjera turizmu i turistima. Ovaj oblik politike podrazumijeva postojanje određenih skupova pravila, propisa, općeprihvaćenih smjernica, integriranih direktiva u području razvoja i promocije turističkih područja. Na ovakav se način ostvaruju okviri pomoću kojih se donose pojedinačni i kolektivni oblici odluka kojima se utječe na dodatan razvoj turizma. Pritom, vlade pojedinih zemalja mogu izrađivati i kodekse ponašanja koji se odnose na posjetitelje. U tom smislu postoje i određeni aspekti koji mogu utjecati na poticanje turizma te neki koji potiču stvaranje prepreka njegovom razvoju [11].

Porast razvoja turizma može ostvarivati i neke od pozitivnih učinaka koji se odnose na smanjenje političkog nemira uzrokovanih niskim stopama zaposlenosti, povećanje razina sigurnosti lokalnih zajednica, ostvarenje određenih razina međusobnog uvažavanja i poštovanja te razumijevanja kada su u pitanju pripadnosti različitim nacijama, u negativne političke učinke kada je u pitanju turistički sektor mogu se ubrojiti: korištenje turizma kao sredstva u političkim poslovima, otmice turista, utjecaj na povećanje političkog nereda između oporbenih vlasti i slično [6].

2.2.3. Socijalne i kulturološke značajke

Kako bi se moglo detaljno objasniti sociokulturne značajke turizma, nužno je u obzir uzeti i sve sudionike koji se pojavljuju unutar jednog turističkog sektora. Kada se radi o procesu ostvarivanja turističkih kontakata vrlo je važno da se razlikuje lokalno stanovništvo i njihova kultura, turisti i turistička kultura, rezidualna kultura te svi djelatnici koji pripadaju turističkom sektoru. Unutar turističkog područja dolazi do značajnog miješanja ljudi i kultura koje se smatraju jedinstvenima za svaku lokalnu zajednicu pojedinačno, a poboljšanje u razumijevanju svake kulture rezultira shvaćanjem turizma kao jednog od čimbenika koji može dovesti do promjena u zajednici, ali i u njezinim širim okvirima. Uzrokovani nepoznavanjem lokalnih kultura financijskom premoći ili stereotipnim zahtjevima turisti mogu ohrabrivati poticanje masovne proizvodnje [14].

Sposobnosti lokalnih zajednica da prihvate strane posjetitelje te povećanje turističkog razvoja ima značajnu ulogu u privlačenju novih te ostvarivanju zadovoljstva postojećih posjetitelja. Ako se u obzir uzme sociokulturno gledište vrlo zabrinjavajućom se smatra činjenica da zbog takvih oblika aktivnosti dolazi do propadanja obrat čija je osnovna djelatnost uključivala proizvodnju tradicionalnih proizvoda, ali potrebno je istaknuti i vrlo čestu i suprotnu pojavu koja rezultira činjenicom da se tradicionalni proizvodu unutar većih gradova na tržnicama prodaju kao jedna od luksuznih oblika robe namijenjena turistima, dok se lokalnom stanovništvu prodaju plastični ili metalni zamjenski proizvodi u sklopu lokalnih trgovina. Turizam se ne smatra uzrokom propadanja tradicijskih obrta, već je to proces koji se pripisuje modernizaciji društva. Sukladno rezultatima značajnog broja istraživanja koja se provode još od razdoblja 1980-ih godina prošlog stoljeća utvrđeno je kako se ekonomski učinci turizma uglavnom percipiraju kao pozitivni, dok su sociokulturni, pravni i ekološki učinci turizma u kategorijama negativnih odnosno neutralnih učinaka [15].

Pozitivne sociokulturne značajke turizma moguće je prikazati kroz:

1. Poticaj stvaranja lokalnog ponosa od strane turističkih aktivnosti
2. Poticaj unaprjeđenju procesa suradnje, razumijevanja i uspostave mira
3. Pozitivan utjecaj koji se ogleda u razinama izgrađenosti komunalne infrastrukture

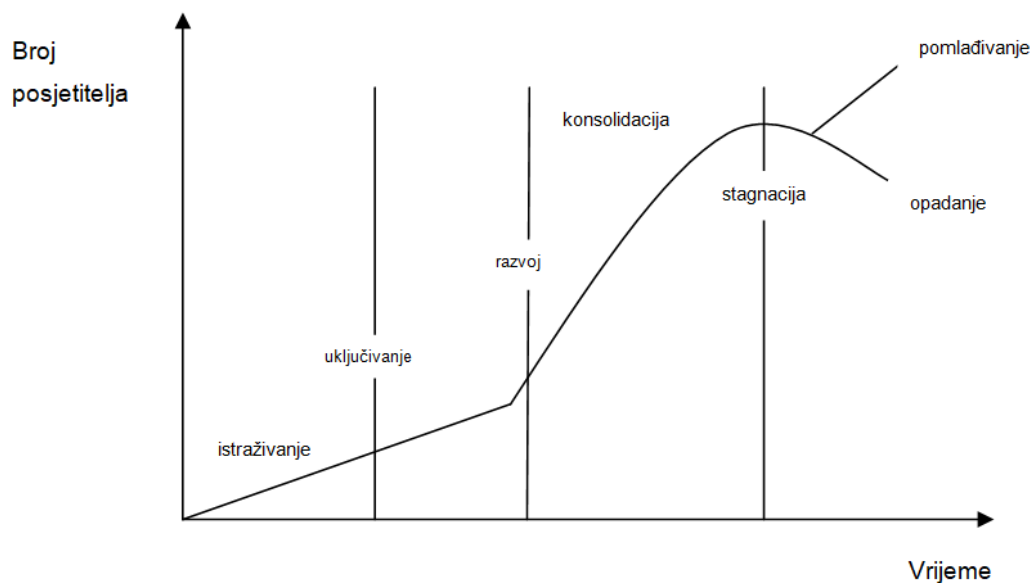
4. Mogućnost osiguravanja sredstava za procese restauracije i konzervacije nasljeđa
5. Poticaj oživljavanju lokalne umjetnosti i obrta te arhitektonskih oblika tradicije

U negativne sociokulturne učinke turizma moguće je ubrojiti:

1. Migratorne pritiske na određena turistička područja, posebno kada je riječ o obalnom području, te s istim povezani proces depopulacije ruralnog i slabije razvijenog područja
2. Povećanje poreznog pritiska uzrokovano potrebnom za izgradnjom turizmu potrebnih oblika infrastrukture koji se očituje i značajnim brojem socioekonomskih posljedica
3. Komercijalizacija lokalne kulture, utjecaj na degradaciju okoliša, gubitak identiteta (prvenstveno se radi o promjenama u korištenju jezika unutar destinacije, nametanje strane kulture i običaja od strane turista te povećanje stopa kriminala i vandalizma u prostoru, povećanje stopa eksploatacije kulturno povijesnih resursa i obilježja [14])

Životne navike i stilovi, postojanje običaja i tradicije u lokalnim zajednicama kao posljedica dolaska turista ostvaruju značajne promjene.. naime, kultura u lokalnoj zajednici ulazi u neizbježne i nepovratne promjene, a sve kao posljedica turističkog razvoja. Kao jedan od negativnih utjecaja koji se ostvaruje zbog povećanog turističkog kretanja, područje lokalne zajednice, zajedno sa svojom kulturom i običajima prolaze kroz određene procese koji se mogu smatrati razvojnima, a moguće ih je identificirati i pomoću Butlerove krivulje životnog ciklusa turističke destinacije [11].

Slika 4. Butlerova krivulja životnog ciklusa destinacije

Izvor: D. Križman Pavlović, Marketing turističke destinacije, Zagreb, Mikrorad d.o.o., 2008., str. 71.

Doxey je 1975. godine identificirao različite oblike sociokulturnih faza prikazavši ih kroz tzv. Indeks iritacije uzrokovan kontaktom gosta i domaćin, a poznatiji je kao Iridex [14].

Slika 5. Doxeyev indeks iritacije (Iridex)

Doxey indeks	Socijalni odnos	Odnos moći
Euforija	Inicijalne faze razvoja, posjetitelji i investitori su dobro došli	Postoji malo planiranja i kontrole; veliki je potencijal za kontrolu od strane lokalnih pojedinaca i grupa
Apatija	Kontaktira se s posjetiteljima: kontakti između stanovnika i posjetitelja su više formalni (komercijalni)	Planiranje se uglavnom odnosi na marketing; turistička industrija počinje pokazivati interes
Smetnje	Dosegnuta točka saturacije: Stanovništvo sumnja u turističku industriju	Planovi se više odnose na povećanje infrastrukture a manje na limitiranje rasta; počinju se javljati lokalne protestne grupe
Antagonizam	Otvoreno pokazivanje iritacije; na posjetitelje se gleda kao na uzročnike problema	Planiranje se nadopunjuje ali promocije se usmjerava prema trošenju reputacije: borba moći između interesnih skupina može pojačati kompromise

Izvor: D. Križman Pavlović, Marketing turističke destinacije, Zagreb, Mikrorad d.o.o., 2008., str. 71.

Temeljne postavke Doxeyovog indeksa iritacije modela životnog ciklusa su da zajednica u destinaciji prolazi kroz različite faze turističkog razvoja tako da se reakcije lokalnog stanovništva postupno mijenjaju od euforije, preko apatije do iritacije i antagonizma. Utjecaj turizma na sociokulturne interakcije odvija se izuzetno brzo i može prouzročiti nepopravljive štetne posljedice. Vidljiv je tek s vremenskim odmakom, npr. promjene u demografskom okruženju, promjene u strukturi obitelji, smanjenoj stopi nataliteta, prihvatanju novih običaja kao svoj način života, psihofizička opterećenja, promjene religijske strukture stanovništva, oštećivanje kulturno povijesne baštine i druge [11].

Održivost turističkog razvoja, pritom, vrlo često se može definirati kao oblik razvoja koji ostvaruje određene razine poštovanja i sociokulturne izvornosti odnosno autentičnosti područja lokalne zajednice, uz očuvanje izgrađenog i životnog nasljeđa u prostorima koji se posjećuju te tradicionalnih vrijednosti, ali i utječe na doprinos interkulturalnom razumijevanju i povećanim razinama tolerancije. Na ovaj način i sociokulturne razine održivosti jamče određene stope kompatibilnosti turističkog razvoja s procesima očuvanja kultura i sustava vrijednosti koji su izgrađeni od strane ljudi, a na koje se izravno odnosi i sam turistički razvoj zajedno s trajnim održavanjem i isticanjem obilježja identiteta unutar lokalnih zajednica. Osiguranje odgovornog odnosa svih razina lokalne zajednice prema prirodnim i kulturnim oblicima baštine temelji se na pretpostavkama održivosti sociokulturnog razvoja u turizmu. Od ključne je važnosti da se sociokulturna načela održivosti primjenjuju kroz procese očuvanja i zaštite tradicije u lokalnim zajednicama bez da pritom dođe do narušavanja bogatstva raznovrsnosti. Isto se smatra osnovnom zadaćom cjelokupnog društva, iako se smatra kako najveći doprinos zapravo ostvaruje lokalna samouprava, koja uz pomoć vlastitih instrumenata upravljanja izravno potiče očuvanja u kulturnom nasljeđu, te zaštitu identiteta u lokalnoj zajednici, a koji se ujedno i jedan od glavnih turističkih proizvoda u svakoj destinaciji [14].

2.3. IZAZOVI UTJECAJI TURIZMA NA OBALNA PODRUČJA

2.3.1. Utjecaj na okoliš

Kada je riječ o priobalnim destinacijama turizam se smatra mekim oblikom industrije koji ostvaruje tek zanemarive utjecaje na okoliš, a koji, s druge strane, na vrlo brze i učinkovite način utječe na popravljivanje gospodarske slike te utječe na povećanje blagostanja lokalnog stanovništva. Povećane stope potražnje za prostorima i drugim oblicima prirodnih bogatstava unutar obalnih područja utječe i na povećanje rizika od degradacija osjetljivog obalnog ekosustava te prirodnog bogatstva u koji je moguće uključiti ribolovne fondove, vrijednosne krajobrazne, močvarna područja, riječnu deltu, te morska dna. Priroda je gotovo milijunima godina utjecala na stvaranje jednog sustava, dok ljudi u potrazi za kvalitetnim prostorima uništavaju upravo tu prirodu. Zapravo, postavlja se vrlo bitno pitanje koje se tiče količine znanja s kojom čovjek zadire u prirodni prostor. Naime, svaki je čovjek sudionik turističkih aktivnosti, ali i odgovorna osoba kada je u pitanju upravljanje turizmom. Naime, za proces razvoja turizma neophodno je graditi smještajne objekte, prometni i drugu infrastrukturu, ugostiteljske objekte, objekte koji se povezuju s razonodom i zabavom i njima slične, a što sve zajedno utječe na proces devastacije prirode zajedno s masovnošću turizma. Posebna opasnost odnosi se na obalno područje a tiče se i klimatskih promjena koje predstavljaju trajnu prijetnju svim svjetskim obalama [16].

U pozitivne učinke turizma na okoliš moguće je ubrojiti:

1. Procese zaštite i restauracije spomenika prirode i kulture te industrijsko o graditeljsko nasljedstvo
2. Procese kreiranja posebno zaštićenih područja u okviru nacionalnih parkova, parkova prirode, utjecaj na povećano održavanje plaža i šuma, te poboljšanja u infrastrukturi.

Negativne učinke turizma na okoliš vrlo je jednostavno za uočiti, a o njima se i znatno više govori, a odnose se na:

1. Promjenu u broju i kvaliteti biljne i životinjske zajednice kao posljedice izgradnje objekata različitih namjena, pretjeranog lova i ribolova te ostalih aktivnosti u prirodi

2. Utjecaj na stupnjeve onečišćenja vode, zraka i tla korištenjem krutog ili tekućeg otpada ili buke kao posljedice obavljanja različitih oblika turističkih aktivnosti
3. Povećanje erozija tla na riječnim obalama, u planinama te utjecaj na stvaranje klizišta kao posljedica neprimjerene količine i oblika izgradnje objekata
4. Značajan utjecaj na smanjenje količina pitke vod, zaliha fosilnog goriva te povećani rizici od požara
5. Utjecaj na vizualne oblike onečišćenja i proces degradacije prostora uzrokovani pretjeranom izgradnjom

S druge strane, vidljiv je utjecaj turizma i na izgrađeni okoliš koji se uglavnom očituje kao:

1. Značajno povećanje broja umjetno izgrađenih površina i objekata različite namjene
2. Vizualni učinci na prostor koji se povezuju s novim, neprimjerenim stilovima izgradnje te očigledna preizgrađenost prostora
3. Preopterećenost postojeće infrastrukture neplaniranom izgradnjom novih objekata [14]

Slika 6. Negativni učinci turizma na okoliš (povećanja količina plastike na dnu mora)

Izvor: Jarić, Dauenhauer, N., Studije otkrile najveće zagađivače plastikom u Jadranu, Mediteranu i oceanima, Dostupno na: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/studije-otkrile-najvece-zagadjivace-plastikom-u-jadranu-meditaranu-i-oceanima/2412349.aspx> (03.07.2023.)

Unatoč činjenici da se svakodnevno utječe na povećanje svijesti o gospodarskim i ekološkim značajkama turističkog sektora, tek u posljednjem desetljeću bilježi se i porast znanstvenih istraživanja koja se povezuju s ovom temom. Suvremene obalne regije suočene su s pojavom intenzivnih problema koji su nastali kao posljedica urbanizacije, obalne erozije, porata razina mora, globalnim zatopljenjem te osnaživanjem utjecaja klimatskih promjena na određena područja. Pritom, negativna utjecaj turizma ostvaruje se u situacijama kada su razine korištenja od strane posjetitelja znatno veće od sposobnosti prirode i okoliša da se oporavi od spomenutog korištenja unutar prihvatljivih granica. Nekontroliranost konvencionalnog turizma predstavlja potencijalne prijetnje na području mnogih prirodnih lokaliteta na globalnoj razini. Na takav način može doći i do stvaranja ogromnog pritiska na različita prirodna područja te na takav način utjecati na dodatnu pojavu erozije tla, povećanja stupnjeva onečišćenja,

ispuštanja otpada u morsko područje, gubitke prirodnih staništa, povećanje pritiska na opstanak ugroženih vrsta te povećanje osjetljivosti na pojavu šumskih požara. Vrlo česta opterećenja vodnih resursa može uzrokovati i natjecanje lokalnog stanovništva u korištenju ionako kritičnih resursa nekog prostora [13].

Štetnim učincima na okoliš utječe se i na smanjenje vrijednosti same prirode kao atrakcije te lokacije koja osigurava odmor. Atraktivnost prirodnog okoliša može se smanjiti kao posljedica narušavanja okoliša neprimjerenim razinama izgradnje, dodatnim zagađenjima, povećanjem razine buke ili onečišćenja voda. Turističke destinacije počinju biti sve više nalik gradovima, a samim time ostvaruju i karakterna obilježja aglomeracije. Ekološki efekt u povratnom djelovanju ogleda se u smanjenju atraktivnosti koje je posljedica štetnog djelovanja čovjeka na okoliš, a što u konačnici rezultira jeftinijim i manje profitabilnim oblicima turizma na određenim područjima [17].

2.3.2. Utjecaj na lokalno stanovništvo i kvalitetu život

Sposobnosti lokalnih zajednica da prihvaćaju posjetitelje ali i povećane stope turističkog razvoja igraju značajnu ulogu u održivosti turističkog razvoja unutar svih priobalnih turističkih destinacija. Ako turistički razvoj ostvaruje i određene razine kvalitete života lokalnog stanovništva pretpostavlja se i kako će takvi oblici razvoja turizma biti prihvaćeni od strane lokalnih zajednica [2].

U isto vrijeme postavlja se i pitanje definicije kvalitete života, odnosno koji to čimbenici predstavljaju kvalitetu života lokalnog stanovništva na priobalnoj turističkoj destinaciji unutar koje je turizam jedna od osnovnih gospodarskih djelatnosti te se može reći kako je dominantna zajedno sa svojim pozitivnim i negativnim utjecajima na kvalitetu života u lokalnoj zajednici. Kvalitetu života može se subjektivno doživljavati kao vlastiti život na koji utječu i objektivne okolnosti unutar kojih djeluje svaka osoba, te karakteristike njezine ličnosti koje definiraju doživljaj realnosti, ali i specifično životno iskustvo koje se razlikuje od osobe do osobe. Sukladno tomu, kvaliteta života definirana je osobnim prethodnim iskustvom, trenutnim stilom života, te nadom i ambicijom koje se povezuju s budućnošću. Osim toga, neke od definicija kvalitete

života uključuju i pojmove kao što je razina općeg blagostanja koja se odnosi na postojanje objektivnih čimbenika te subjektivnih načina vrednovanja fizičkih, materijalnih, socijalnih i emotivnih oblika blagostanja, zajedno s razinama osobnog razvoja te svrhovitošću aktivnosti, dok je sve zajedno vrednovano kroz skup osobnih vrijednosti koje posjeduje svaka osoba za sebe [18].

Temeljem analiza koje su proizašle iz mnogobrojnih istraživanja, a koja se povezuju s definiranjem kvalitete života moguće je utvrditi kako se u pitanje kvalitete života najčešće uključuje nekoliko osnovnih područja koja uključuju:

1. zdravlje
2. emocionalna dobrobit (engl. emotional well-being)
3. materijalno blagostanje
4. bliski odnosi s drugim ljudima (obitelj, prijatelji, partner, značajne osobe)
5. produktivnost
6. društvena zajednica
7. sigurnost [19]

S druge strane, prilikom definiranja pojma lokalnog stanovništva podrazumijeva se održena populacija ljudi koja nastanjuje određenu priobalnu destinaciju. Pritom, važna je karakteristika lokalnog stanovništva da svojim utjecajem na kulturu, tradicijske vrijednosti te nasljeđe, ali i znanjima, susretljivosti i gostoprimstvom utječu na stvaranje specifičnih karakteristika destinacije odnosno njezina identiteta, koji je kasnije čini poželjnom za posjećivanje. Vrlo je važno istaknuti i kako lokalne zajednice ne predstavljaju homogene grupe, već unutar takvih skupina postoje i različiti profili ljudi kao što su vlasnici nekretnina, poduzetnici, turistički djelatnici i slično. Isto tako, unutar lokalnih zajednica nužno je razmotriti i takozvano eksterno stanovništvo koje se odnosi na ljude koji ne žive u određenim priobalnim destinacijama, ali ostvaruju legitimna prava za uključivanje u određene razine odluka, ali i one osobe koje su rođene na području destinacije, splotom okolnosti su iz iste odselili, ali se još uvijek na određene načine smatraju povezanim s područjem destinacije [15].

Turistički sektor vrlo često ne uspijeva u integraciji svojih struktura zajedno sa prirodnim obilježjima i autohtonim obilježjima arhitekture nekog područja. Velika naselja u kojima se primjenjuju različiti oblici dizajna znaju izgledati vrlo neprimjereno

unutar prirodnog okruženja te se za iste vrlo često kaže kako se sukobljavaju s autohtonim strukturalnim dizajnima unutar nekog područja. Nedostaci u propisima koji se tiču planiranja korištenja i namjene zemljišta te njegove izgradnje u značajnom je broju priobalnih destinacija utjecao na proširenje razvoja cijelom dužinom obalnog područja, u dolinama te slikovitim rutama. Proces širenja odnosi se i na značajan broj turističkih objekata zajedno s njima popratnom infrastrukturom u obliku cesta, smještaja zaposlenika, parkirališnih prostora, uslužnih površina te lokacija i procesa odlaganja otpada [13].

Slika 7. Pretjerana izgrađenost priobalnih područja

Izvor: Novi List, 2023.

Razine kvalitete života u lokalnim zajednicama unutar priobalnih turističkih destinacija porastom turizma trebale bi, posljedično i proporcionalno, rasti. Razine zadovoljstva životom u turističkim destinacijama trebale bi biti znatno veće, te u stalnom poratu tijekom faza zrelog razvoja turističkog sektora, prvenstveno iz razloga što u toj fazi lokalno stanovništvo najviše osjeti materijalne oblike koristi ostvarenih od razvoja

turizma na njihovom području. U trenucima kada stope turističkog razvoja usporavaju ili opadaju, zajedno s njima opada i razina kvalitete života lokalnog stanovništva pojedine priobalne destinacije. Prema tome, može se istaknuti i kako stope turističkog razvoja utječu na povećanje standarda života lokalnim zajednicama, ali i opće razine kvalitete života unutar turistički receptivnih prostora, posebno u pogledu obogaćivanja ponude različitim oblicima proizvoda i usluga, koje su prvenstveno namijenjene korištenju od strane turista, ali su na raspolaganju i stanovništvu unutar lokalne zajednice [9].

3. KONCEPT ODRŽIVOG RAZVOJA U TURIZMU

Dinamika suvremenog života u kombinaciji s ubrzanim razvojem suvremene tehnologije te različitostima u preferencijama na neki način utječu i na definiranje i reflektiranje suvremenog, uglavnom nekontroliranog rasta i razvoja koji u značajnom broju slučajeva nadilaze granice odgovornosti, a samim time i održivosti unutar socijalnog, okolišnog i ekonomskog konteksta. Neodgovorni razvoj svoje najveće posljedice ostavlja upravo na okolišu, s posebnim naglaskom na područje gospodarenja resursima, kao osnovnom za budući razvoj. Zapravo, može se istaknuti kako se generacijama koje dolaze ne ostavlja značajno mnogo prostora da nastave s provođenjem dobrih praksi, već u suprotnosti s tim prisiljava ih se na spašavanje vrlo ograničenih količina resursa koji će im se ostaviti u nasljeđe, a sve to kako bi mogli nastaviti s provođenjem turističke razvojne dinamike [20].

Sukladno definiciji koja je usvojena od strane Svjetske komisije za okoliš i razvoj, održivi se razvoj smatra oblikom razvoja koji je u mogućnosti zadovoljiti sve potrebe koje proizlaze iz aktivnosti sadašnjih generacija, uz minimalan utjecaj na mogućnosti budućih generacija da na jednak način zadovoljavaju svoje potrebe. Iz ove je definicije vidljivo postojanje dviju temeljnih ideja, prva ideja se odnosi na ideju potrebe, dok se druga odnosi na ograničavanje uvjetovanu stanjem tehnologije i organizacije društva koje se ujedno i povezuju sa sposobnostima prirode i okoliša da zadovolje i sadašnje ali i buduće potrebe. Ova okvirna definicija više se smatra konceptom nego čvrstim pravilom koje može biti odmah primijenjeno. Stoga, smatra se kako je ovakvim načinom ostavljen i prostor za različitosti u interpretaciji koja se određuje različitim vremenom ali i prostorima jer se sve generacije ne suočavaju s istim problemima, posebno iz razloga što će različitosti u kulturi i lokalnim uvjetima utjecati na formiranje drugačijih pogleda [7].

3.1. ODRŽIVOST RAZVOJA I TURIZMA

Sintagma koja se povezuje s održivim razvojem, a koja je terminološki usklađena i s aktualnom verzijom Deklaracije iz Ria te Kyoto protokolom koji su usvojeni još

tijekom devedesetih godina prošlog stoljeća, a utemeljeni su na konceptu razvoja koji uključuje istovremenost gospodarskog rasta koji je uvjetovan postizanjem ekološke ravnoteže i društvenog blagostanja te napretka društva u cijelosti. Prema tome, može se istaknuti kako se koncept održivog razvoja temelji na zapažanjima da se područja gospodarstva, okoliša i društvenog napretka više ne mogu promatrati zasebno. U središtu promišljanja koja se tiču industrijskog razvoja, u svim granama gospodarstva, u suvremenom svijetu je upravo održivi razvoj. Osim toga, važno je napomenuti i kako se temelji održivosti smatraju multidimenzionalnim te se sastoje od ukupno triju komponenti, a to su:

1. Gospodarska održivost koja se odnosi na mogućnost samostalnog uzdržavanja te podrazumijeva ostvarenje razine troškova koje nisu veće od razine koristi koja se može dobiti. Ovaj oblik održivosti uglavnom se povezuje s povećanjem blagostanja i to uz optimalnu raspodjelu ograničenih resursa sa osnovnom svrhom zadovoljenja ljudskih potreba. Ovaj pristup nužno mora uključivati sve raspoložive resurse u nekom prostoru, zajedno s onima koji su povezani i s društvenom i s okolišnom sferom, iako značajan broj istraživanja provedenih u praksi uglavnom uključuju financijske troškove te benefite u analizu.
2. Ekološka održivost podrazumijeva održavanje dugoročnih razina opstanka u prirodnim okruženjima kako bi iste osigurale dugoročne oblike razvoja te dostatne razine nabave resursa te eliminaciju štetnih utjecaja na okoliš. Isto bi trebalo za posljedicu imati zaštitno i djelotvorno raspolaganje svim oblicima prirodnih resursa. Ekološkom se održivosti zapravo smatraju sposobnosti koje prirodnom okolišu omogućuju održavanje unatoč postojanju štetnog utjecaja koji proizlazi iz značajnog broja ljudskih aktivnosti.
3. Društveno - kulturna održivost podrazumijeva osiguravanje svim osobama društvenih, kulturnih i duševnih vrednota koje se ostvaruju na jedinstven način, uz primjenu stabilnosti unutar humanih odnosa te odnosa između ljudi i institucija. Prvenstveno je riječ o potrebama svake osobe da se ostvari kao društveno biće, da se razvija te organizira vlastitu društveno uređenje. Osnovom ovog procesa smatra se primjena koncepta održivosti te zabrana

pojedincima da ignoriraju postojanje društvenih veza i ovisnosti koja se ostvaruje između društva i njegova okruženja. Svi sadašnji, ali i budući rizici koji povezuju društvo i okoliš moraju biti u trajnoj ravnoteži [21].

Bitne sastavnice u konceptu održivog razvoja čine razine, zajedno s načinima korištenja svih resursa, uključujući i obnovljive i neobnovljive. Kada je riječ o obnovljivim resursima isti ne smiju biti iskorištavani u količinama većima od njihovi regenerativnih kapaciteta. Pritom, pojam održivog razvoja, ne samo kada je riječ o području turizma, već i po pitanju svih ostalih područja, uglavnom izaziva vrlo kontroverzne rasprave. Naime, pristup ovom konceptu može se smatrati različitim, primjerice neke skupine ljudi ga promatraju kao prihvatljivi oblik budućeg razvoja, dok ga druge skupine ljudi promatraju kao tek teoretski zamišljen koncept, posebno s filozofskog stajališta. Međutim, svi aspekti razmatranja održivog razvoja, u ovom slučaju posebno u turizmu, razmatraju se u sklopu njegovih glavnih načela koja se povezuju s:

1. Ekološkom održivosti koja ostvaruje svoju kompatibilnost s procesima očuvanja i održavanja osnovnih ekoloških pretpostavki, a koji podrazumijevaju biološku raznolikost te očuvanje bioloških resursa.
2. Sociokulturnu održivost koja se ostvaruje pomoću komplementarnosti razvoja i određenih razina kulture i sustava vrijednosti koji su izgrađeni od pojedinaca na koje spomenuti razvoj direktno i utječe, ali i pomoću konstantne izgradnje i održavanja identiteta unutar lokalnih zajednica
3. Ekonomskom održivosti odnosno garancijom učinkovitog održivog razvoja i načine upravljanja raspoloživim resursima i to na način da se istima mogu koristiti i sve nadolazeće generacije [8]

Slika 8. Komponente održivog razvoja u turizmu

Izvor: Kušen, E., :Turistička atrakcijska osnova, Znanstvena edicija instituta za turizam Zagreb 2002.

Koncept održivosti razvoja u izravnoj je vezi s unaprjeđenjem razina kvalitete turističke destinacije. Očuvanje prirodnog okoliša, očuvanje povijesne i kulturne baštine nekog područja, pozitivni odnosi između stanovnika i posjetitelja te postojanje snažnog kulturnog identiteta osnovne su sastavnice turističkih destinacija koje uključuje i sam održivi razvoj [7]

Primjenom suvremene tehnologije i unapređenjem ponašanja turista i lokalnog stanovništva s ciljem sprječavanja šteta na neobnovljivim turističkim resursima, moguće je dostignuti cilj suradnje dva glavna resursa, tj. ekonomski razvoj i očuvanje okoliša. Na toj poziciji bilježi se rast zaposlenosti, povećanje prihoda od turizma, ali istovremeno i poboljšanje kvalitete okoliša. Stvorena je pozitivna interakcija između turizma i okruženja; turizam donosi prihod, dio koji se ulaže u unapređenje kvalitete okoliša, a očuvan okoliš bitan je element turističke privlačnosti destinacije. Održivi razvoj za turizam ima posebno značenje. Dok druge privredne djelatnosti podržavaju održivi razvoj prije svega motivirane etičkim načelima, održivi razvoj je za turizam

pitanje opstanka njega samog kao složene socio-kulturološke i ekonomske pojave. Zbog nekontroliranog turističkog razvoja i neefikasnog turističkog managementa turizam može uništiti „sebe samoga“, uništavajući resurse i elemente turističke ponude na kojima se i zbog kojih inicijalno i počeo razvijati (prirodni i izgrađeni okoliš, autohtoni ambijent lokalne zajednice). Održivim razvojem turizma treba maksimizirati koristi od turizma i istodobno minimizirati štete ili troškove, te usmjeriti i limitirati turistički razvoj sukladno zahtjevima održivog razvoja turizma i ekonomskog razvoja [8].

3.2. PRIJELAZ IZ ODRŽIVOG RAZVOJA U ODRŽIVI TURIZAM

Vrlo je jednostavno za zaključiti kako, s obzirom na koncept, prisutnost filozofije i koncepta održivosti, sam pojam održivog razvoja u kombinaciji je i s održivim turizmom koji se s jedne strane može smatrati i posljedicom prethodno spomenutih pojmova. Odnosno, može se smatrati kako je održivi razvoj nužan preduvjet za postojanje održivog turizma [20].

Ovakva se teza pože potkrijepiti i podatkom kako je koncept održivog razvoja od izrazite važnosti kada je u pitanju turistički sektor, koji svoj postanak temelji uglavnom na atraktivnosti i stupnju očuvanja okoliša, kako onog prirodnog dijela tako i antropološkog. Osim toga, smatra se i kako promatranjem povezanosti ovih dvaju termina može se zaključiti da koncept održivosti u turizmu proizlazi iz teorije održivosti ukupnog razvoja koja je, s druge strane posljedica sve izraženijih ekoloških i sociokulturnih problema s kojima se suočava cjelokupna ljudska populacija, a posebno ona koja je naseljena u urbanom području. Prema tome, koncept održivog razvoja nužno mora biti usvojen kao osnovni razvojni koncept u turističkom sektoru, kako u sadašnjosti tako i u budućnosti, neovisno o razini razvoja samog sektora. Prema tome, može se primijetiti i kako koncept održivog razvoja zahvaljujući mogućnostima svog djelovanja utječe i na održivost turističkog sektora u određenim područjima te na takav način sprječava i pojavu nekontroliranih i ishitrenih akcija pomoću kojih se utječe na devastaciju i narušavanje okoliša, narušavanje harmonije kulturne i povijesne baštine, svih turističkih atrakcija te ljudske populacije kao jedna od osnovnih poveznica svih navedenih elemenata [22].

Osim navedenog u prilog činjenici da je održivi razvoj preteča pojma održivog turizma ide i kronološki slijed po kojemu su održavane i različite međunarodne konferencije povezane s područjem održivog razvoja, odnosno područja održivog turizma. Tako su Stockholmska konferencija održana u 1972. godini, Konferencija u Rio de Janeiru održana u 1992. godini te Konferencija u Johannesburgu održana u 2002. godini isključivo posvećene području održivog razvoja, a održavaju se još od 1970-ih godina, s temom održivog turizma konferencije se počinju održavati tek na kraju devedesetih godina prošlog stoljeća, a među najpoznatijima je i Svjetska konferencija o održivom turizmu u organizaciji Ujedinjenih naroda [20].

Slika 9. Usporedba načela održivog razvoja i održivog turizma

ODRŽIVI RAZVOJ	1. Poštovanje i briga za životnu zajednicu 2. Poboljšanje kakvoće života 3. Zaštita vitalnosti i raznolikosti Zemlje 4. Minimaliziranje iscrpljivanja neobnovljivih resursa 5. Poštovanje granica prihvatljivog kapaciteta Zemlje 6. Promjene u osobnim stavovima i postupcima 7. Omogućavanje zajednicama da skrbe o vlastitom okolišu 8. Stvaranje nacionalnog okvira za integraciju razvoja i zaštite 9. Stvaranje globalnog saveza
ODRŽIVI TURIZAM	1. Pažljivo ophođenje (odnos) prema prirodi 2. Uvažavanje domicilnog stanovništva i njegove kulture 3. Izbjeći rasipanje resursa 4. Očuvanje prirodne, socijalne i kulturne višestrukosti 5. Strateško planiranje 6. Gospodarske prednosti 7. Uključivanje domicilnog stanovništva 8. Savjetovanje i obavješćivanje stanovništva 9. Obrazovanje turističkih radnika 10. Odgovorni marketing

Izvor: Pičuljan, M., Održivi turizam Europske unije: analiza odabranih turističkih destinacija, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile, 2016.

Kroz prikaz Slike 9 vidljive su sličnosti odnosno poveznice koje povezuju koncept održivog razvoja te održivi turizam. Razvidno je kako se održivi razvoj zaista može smatrati pretečom, a time i preduvjetom za ostvarivanje održivog turizma. Odnosno može se zaključiti kako iz pretpostavljenih načela u održivom turizmu proizlaze i ona

koja se tiču održivog turizma. Ova je činjenica očigledna ako se u obzir uzmu i preklapanja u određenim elementima. Primjerice, može se govoriti o poistovjećivanju očuvanja životne odnosno lokalne zajednice i njezine kulture (kod održivog razvoja) u usporedbi s uvažavanjem domicilnih stanovnika i njihovih običaja (kod održivog turizma). Potom, minimalizacija iscrpljivanja neobnovljivih izvora energije u području održivog razvoja te izbjegavanje bespotrebnog rasipanja resursa u području održivog turizma. Zatim, omogućavanje zajednicama da vode briju o vlastitom okruženju u području održivog razvoja, a što se, s druge strane, povezuje s trima elementima u području održivog turizma i to kako slijedi: mogućnosti uključivanja lokalnog stanovništva, procesi savjetovanja i obavješćavanja lokalnog stanovništva te proces edukacije radnika u turizmu [23].

Osim navedenoga, vrlo je jasno kako koncept koji uključuje održivi razvoj nije u svojoj biti niti malo „antirazvojan“, već samo postavlja granice u korištenju i razvoju suvremene tehnologije, kao i usvajanja novih znanja i spoznaja, iz čega proizlazi i opravdani strah od prekomjernog iscrpljivanja ionako ograničenih resursa. U pogledu održivog turizma polazi se od pretpostavke kako je gotovo svaki resurs ograničen, stoga je nužno iznaći načine za postavljanje potrebnih granica njihova korištenja, pa sukladno tomu i mogućnost u granicama dodatnog razvoja. Međutim, u ovom procesu ističu se i dva osnovna problema:

1. Nemogućnosti koje uključuju precizno predviđanje posljedica koje proizlaze iz pojedinih oblika ljudskog djelovanja
2. Nemogućnosti koje proizlaze iz preciznog definiranja temeljne vrijednosti za svaki resurs u pogledu potrebe njegova korištenja od strane budućih generacija

Sukladno navedenom, može se istaknuti i kako se održivi turizam vrlo teško kvantificira, pri čemu se mogu koristiti isključivo pojedini indikatori odnosno pokazatelji u području turizma [20]. Osim toga, kako bi se osigurala održivost turizma vrlo važna je i promjena gotovo svih sudionika turističkog tržišta, neovisno radi li se o posrednim ili neposrednim, i to uz pomoć selektivnog – održivog turizma [1].

Slika 10. Usporedba masovnog (neodrživog) i selektivnog (održivog) oblika turizma

„Stari“ turizam	„Novi“ turizam
Masovan, standardiziran, „strast za suncem“	Segmentiran, fleksibilan, ekološki svjestan
Potrošač	Potrošač
Neiskusan, korisnik masovnih paket aranžmana, krut	Iskusan putnik, fleksibilan, nezavisan, individualni potrošač, nove vrijednosti: ekološki očuvan prostor, identitet kraja, doživljaj, iskustvo, aktivnosti
Turistička industrija	Turistička industrija
Jeftina nafta, velika potrošnja benzina, ekstenzivna hotelska izgradnja, internacionalni stil, politika turističke infra i suprastrukture, paket aranžmanska promocija	Korištenje novih izvora energija zbog očuvanja ekološke vrijednosti okruženja, revitalizacijski procesi unutar povijesnih jezgri, identitet, politika destinacije, integracija marketinga i razvoja proizvoda
Turistički menadžment	Turistički menadžment
Masovni marketing, standardizacija izgleda, dekora, usluga, rigidna politika cijena	Segmentacija tržišta, raznolikost, dojmljivost atmosfere, „Yield management“

Izvor: Pičuljan, M., Održivi turizam Europske unije: analiza odabranih turističkih destinacija, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile, 2016.

Smatra se kako su upravo selektivni oblici turizma jedni od glavnih nositelja koncepta održivog razvoja u turističkim destinacijama, a koji zahvaljujući svom postojanju imaju značajan utjecaj na razvijanje turističkih proizvoda koji se stvaraju „po mjeri“ te njihove osnovne karakteristike uključuju odgovornosti i održivost. U konačnici, kada se na određenoj lokaciji razvijaju selektivni oblici turizma, stvara se i poseban oblik pritiska koji uključuje razvijanje novih radnih mjesta te povećanje ekonomskog prosperiteta. Na ovaj način njihova uloga u razvoju turističkog sektora postaje sve značajnija, pa čak i nezamjenjiva [20].

3.3. ODRŽIVI TURIZAM U PRAKSI

Održivi turizam smatra se i jednim od alternativnih pravaca razvoja kada su u pitanju sva turistička područja, a pritom podrazumijeva primjenu sofisticiranih pristupa te se proces njegove primjene nužno mora sagledavati kroz nekoliko osnovnih gledišta. Prvenstveno kroz turističku ponudu odnosno identifikaciju destinacija održivog turizma, turističku potražnju odnosno kroz profil turista koji su zainteresirani za sudjelovanje u ovakvom obliku turizma, te kroz posrednike koje uglavnom predstavljaju turoperator i čijim se ponudama mogu pronaći i paket aranžmani koji uključuju održive destinacije, a koji uz prethodno postojanje turističke potražnje sudjeluju u stvaranju destinacija održivog turizma te utječu na osnaživanje istog u okvirima sve zahtjevnijih i kompleksnijih turističkih tržišta [23].

Destinacijski menadžment utječe na koordinaciju svih onih turističkih funkcija unutar samih destinacija, a koje se ne mogu obavljati od strane pojedinačnih nositelja ponude ili pak u zajednici imaju znatno veće šanse kada je u pitanju ostvarenje postavljenih ciljeva. Nužno je da se kvalitetan destinacijski menadžment, u tom pogledu, razvija na način da će njegovo djelovanje i aktivnosti pozitivno utjecati na razinu kvalitete turističke ponude, konkurentnost turističke destinacije te njezinu atraktivnost i prepoznatljivost, posebno kada se radi o destinacijama unutar kojih se promovira i provodi koncept održivog turizma ili destinacijama koje su visoko postavila svoje ciljeve te žele postati jedne od održivih turističkih destinacija. Prema tome, vrlo je važno da se ostvari individualni pristup svakoj od destinacija, sukladno njezinom tipu odnosno vrsti destinacije, pomno sagledaju sve njezine mogućnosti, te identificiraju svi potencijali razvoja te potencijalne prijetnje istome [20].

Kada je riječ o destinacijama koje teže implementaciji koncepta održivosti, suvišno je spominjati gradnju dodatnih smještajnih kapaciteta, dodatna ulaganja u proširenje turističke infrastrukture, posebno ako se te iste aktivnosti provode nauštrb naglašavanja autentičnosti predmetnog područja te ponude kvalitete sadržaja u kontekstu da je ista već i jedna od osnovnih sastavnica tog područja, posebno u usporedbi s područjima koja su još uvijek pod utjecajem masovnog turizma [23].

U suprotnosti s navedenim, kada se radi o destinacijama u kojima je prisutan masovni turizam, prisutnost kvalitetnog destinacijskog menadžmenta iznalaziti će nove načine i

mogućnosti konkuriranja uz pomoć bogatije smještajne i ugostiteljske ponude, dok će se prijetnje koje se okreću prema ljudskom okolišu smatrati sekundarnim problemima. Prema tome, posredstvom destinacijskog menadžmenta u praksi uvelike se utječe na ostvarenje značajnog napretka i stopa rasta destinacije, ali na vrlo oprezan i održiv način. Također, bilo koja održiva destinacija ni u kom slučaju neće posezati za alatima kao što je prilagođavanje turističkim trendovima, već će djelovati u smjerovima koji ističu njezinu posebnost i autentičnost, a u čemu kvalitetan destinacijski menadžment svakako ima jednu od najvažnijih uloga. U tom pogledu ključno je istaknuti mogućnosti i sposobnosti njegove koordinacije, koja ukoliko se ne provodi na odgovarajući način može rezultirati i degradacijom osnovnih vrijednosti nekog područja [20].

Slika 11. Subjeki i područja održivog razvoja turizma

Dionici		Glavna područja održivog razvoja turizma
✓ Relevantna ministarstva ✓ Lokalna zajednica ✓ Svi segmenti turističke industrije ✓ Pružatelji transporta ✓ Javni sektor ✓ Neprofitne organizacije za zaštitu prirode ✓ Tijela za očuvanje kulturne baštine ✓ Radnički savjeti ✓ Turisti	Suradnja kao preduvjet	✓ Okoliš i svi oblici zagađenja ✓ Iskorištenje resursa ✓ Poslovna praksa turističkih agencija ✓ Održiva proizvodnja i potrošnja ✓ Regulative za zaštitu okoliša

Izvor: Pičuljan, M., Održivi turizam Europske unije: analiza odabranih turističkih destinacija, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile, 2016.

Prema tome, nužno je istaknuti i važnost, ali i obvezu suradnje između svih uključenih dionika u turističkom sektoru i to sukladno svim glavnim područjima koja se povezuju s

konceptom održivog razvoja turizma, kako i teoriji tako i u praksi, pri čemu najbitniju ulogu ima upravo praktičan i koordiniran destinacijski menadžment koji uključuje aktivnosti usmjerene ka održivosti [1].

4. ODRŽIVI RAZVOJ U KONTEKSTU UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM

Obala mora uvijek je predstavljala jedno od najprivlačnijih područja kada je u pitanju naseljavanje, ali i razvoj ljudskih aktivnosti na značajnom broju područja. Obala se zapravo smatra i vrlo produktivnim oblikom okoliša, koji je ujedno i bogat u smislu prirodnih resursa, biološke raznolikosti i potencijalima za neometan razvoj velikog broja komercijalnih ljudskih aktivnosti. Međutim, s druge strane, važno je istaknuti osjetljivost obalnih područja, što se usko povezuje s utjecajem ljudskih aktivnosti na iste, ali i zbog prirodnih utjecaja na to područje. Smatra se i kako će se razina važnosti obalnog područja znatno povećati i u budućnosti, prvenstveno zbog povećanja broja ljudi koji bi se željeli naseliti i djelovati upravo na tom području. U isto vrijeme, obalna se područja tretiraju i kao sustavi s mnoštvom korisnika. Naime, i za privatna i za javna tijela je karakteristično kako prirodne resurse koriste kao neka od osnovnih sredstava za preživljavanje, kao što su o voda i hrana, ali i za bavljenje ekonomskim aktivnostima unutar kojih iskorištavaju prostorna obilježja, žive i nežive resurse te izvore energije, ali i za rekreaciju za koju iskorištavaju primjerice plaže ili druga vodna područja. Proces industrijalizacije, razvoja trgovine te postojanje stalnog pritiska na rast broja stanovnika rezultirali su porastom pojava kao što je erozija, poplave, gubici močvarnog područja, povećanje razine onečišćenja te prekomjerne uporabe vodnih i zemljanih resursa na obalnim područjima [24].

Zapravo, u ne tako davnim razdobljima vjerovalo se kako je morsko bogatstvo neiscrpno te da su njegove mogućnosti neograničene, posebno kada je riječ o prihvatu svih oblika otpadnih tvari. Prema tome, onečišćenje okoliša mora smatra se jednim od najvećih suvremenih ekoloških problema. U prvom redu, ovo podrazumijeva izravan ili neizravan način unošenja različitih tvari ili energije u morski okoliš i to uglavnom od strane čovjekova djelovanja, a što rezultira pogubnim posljedicama kada su u pitanju uvjeti života i biljnom i životinjskom svijetu unutar mora i podmorja, ali i općenito ugrožavanje života u moru te ljudskog zdravlja uz trajna ometanja pomorskih djelatnosti, prvenstveno ribolova i drugih zakonitih uporaba mora i podmorja. Također u posljedice je moguće ubrojiti i pogoršanja u uporabnoj kakvoći morske vode te smanjenoj privlačnosti i atraktivnosti morskih okoliša. Procesi remećenja tijekom

vremena uspostavljenih morskih i priobalnih ekosustava dokazuje se i procesom očiglednog prorjeđivanja i iščezavanja pojedinih i biljnih i životinjskih vrsta te nepovratnim oštećenjem prirodnih dobara [25].

4.1. POTREBA ZA INTEGRIRANIM UPRAVLJANJEM OBALNIM PODRUČJEM

Potreba za održivim razvojem postaje sve važnija u obalnim područjima jer na tim prostorima živi više od 50% svjetskog stanovništva. Osjetljiva obalna područja širom svijeta suočavaju se s porastom stanovništva, razvojem industrije i turizma te intenzivnom eksploatacijom morskih resursa. Nadalje, prijetnje od prirodnih katastrofa pojačavaju se kao rezultat klimatskih promjena. Uz to, sve se češće pojavljuju sukobi interesa, a održivo se iskorištavanje prirodnih resursa sve više dovodi u pitanje. Sukobi su to prije svega između raznih kategorija korisnika i oni rastu i šire se s povećanjem gustoće naseljenosti. Oni između ostaloga, često dovode do gubitka: ekonomski vrijednih kopnenih resursa, vlasništva, kopnenih resursa prirodne i vizualne vrijednosti, morskih i kopnenih vrsta, povijesnih i arheoloških dobara, javnog pristupa prostoru i resursima, i uza sve to još je i buka i prenapučenost, onečišćenje zraka itd. Kako bi se riješili ti konflikti, razvijeno je načelo Integriranog upravljanja obalnim područjem (IUOP) [24].

Utjecaj koji se povezuje s obalnim područjem može se istaknuti kao utjecaj na sljedeće kategorije:

- Tipovi obalnog razvoja
- Razvoj obalne poljoprivrede
- Pojava obalne erozije i naplavlivanja
- Razvoj obalnog turizma i rekreacije
- Razvoj obalne industrije, luka i pristaništa
- Razvoj industrije ribolova i akvakulture
- Utjecaj na kvalitetu vode
- Utjecaj na eksploataciju podvodnih energetske i rudnih bogatstava [21]

Svaki oblik ljudskog utjecaja, popraćen i pojavom globalnih klimatskih promjena, utječe na konstantni pritisak na obalno okruženje. Osim toga, postoje i određeni oblici sukoba interesa koji se povezuju s potražnjom za obalnim prostorima i resursima. Pritom načelo Integriranog upravljanja obalnim područjem za cilj ima smanjenje ili eliminaciju takvih problema, što se kasnije odražava na etičke i ekonomske prednosti. U etičke je prednosti moguće uključiti održivost razvoja, promicanje društvenih jednakosti, postupke zaštite tradicionalnih načina i mogućnosti korištenja obalnih područja i resursa. S druge strane, ekonomske prednosti uključuju integrirani pristup upravljanju koji ostvaruje određene oblike troškovnih koristi u usporedbi s upravljanjem unutar zasebnih sektora. Učinkovitost planiranja budućnosti također može rezultirati određenim troškovnim koristima. Primjerice, donošenje odluka koje se odnose na obalna područja nužno mora uključiti i potencijalne dugoročne posljedice unutar kojih bi se potencijalni štetni učinci proizašli iz aktivnosti koje iste odluke dopuštaju mogle sanirati iz potencijalnih ekonomskih odnosno gospodarskih koristi [26].

Integrirano upravljanje obalnim područjem još se smatra i ponavljajućim, multidisciplinarnim i dinamičnim procesom pomoću kojega se promiče održivost upravljanja obalnim područjima. U ovaj proces uključuje se i nekoliko osnovnih kategorija kao što je upravljanje, planiranje, donošenje odluka, prikupljanje informacija te praćenje provedbe aktivnosti i odluka. Proces integriranog upravljanja obalnim područjem koristi i postupak informiranog sudjelovanja te suradnje svih sudionika u procjeni društvenih ciljeva unutar određenog obalnog područja, a posebno kada je u pitanju proces izvršavanja aktivnosti sukladnih postavljenim ciljevima. Također, IUOP na dugoročan način nastoji pristupiti uravnoteženju ekoloških, društvenih, gospodarskih, rekreacijskih i kulturnih ciljeva, a sve to unutar granica koje su postavljene unutra prirodne dinamike. Pritom, pojam integriranog u samom nazivu procesa podrazumijeva integriranje svih ciljeva te interakciju svih potrebnih instrumenata koji su nužni za proces ostvarivanja istih [27].

U neka od glavnih načela IUOP, prema službenim definicijama, moguće je uključiti slijedeće:

1. Primjena koncepta promatranja šire slike u procesu rješavanja međusobno povezanih problema

2. Usvajanje odluka koje su izrađene korištenjem relevantnih podataka i informacija
3. Aktivnosti koje uključuju prirodne sile
4. Uključenje svih sudionika te svih relevantnih dijelova upravnog dijela
5. Primjena značajnog broja instrumenata (korištenje zakonskih propisa, informativnih kampanja, dobrovoljnih sporazuma, planova, promicanja primjera dobre prakse i ekonomskih instrumenata) prilikom procesa upravljanja obalnim područjima

Unutar okvira Mediteranskog akcijskog plana te Programa za okoliš donesenog od strane Ujedinjenih naroda, ugovorne stranke koje su ratificirale Barcelonsku konvenciju iz 2008. godine usvojile su i Protokol o IUOP Sredozemlja. Ovaj dokument je stupio na snagu 2011. godine, a uključen je u zakonodavstvo mnogih zemalja, pa tako i Republike Hrvatske [28].

4.2. PROCES INTEGRIRANOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM

IUOP predstavlja jedan od kontinuiranih procesa koji svoje djelovanje usmjerava na primjenu koncepta održivog razvoja u obalnim područjima te potiče procese očuvanja njihove raznolikosti. Na ovakav način nastoji se uskladiti različitost u iskorištavanju obalnog područja u procesu zadovoljenja potreba cjelokupnog društva, i to kako u sadašnjosti tako i u budućnosti. IUOP se smatra korisnim iz nekoliko perspektiva koje promiču zaštitu okoliša prvenstveno iz razloga što utječe na redukciju ili potpuno sprječavanje nastanka štete za okoliš, ali i iz ekonomskih perspektiva koje također uključuju zaštitu okoliša, a posebno zbog dugoročnih ekonomskih koristi koje se mogu klasificirati i kao ekološke i kao ekonomske:

- Etičke koristi – IUOP pozitivno utječe na proces očuvanja prirode zajedno s njezinim najvrjednijim resursima za korištenje od strane budućih generacija (u okvirima održivog razvoja), utječe na očuvanje i promicanje društvenih jednakosti te očuvanje tradicionalnog prava na jednakost u

pristupu i korištenju obalnog područja. Zapravo, za IUOP se može reći kako utječe na konkretnu primjenu načela propisanih Deklaracijom iz Ria.

- Ekonomske koristi - uz etičku korist, provedba ovog procesa može ostvarivati i značajan broj ekonomskih prednosti koje uključuju proaktivnost u planiranju koje rezultira uštedom novca u odnosu na mjere reakcije, te smanjenje sektorskog planiranja koje ostvaruje znatno veće razine troškova u odnosu na integralno planiranje (ukoliko se zbroje svi troškovi planiranja po zasebnim sektorima) [24].

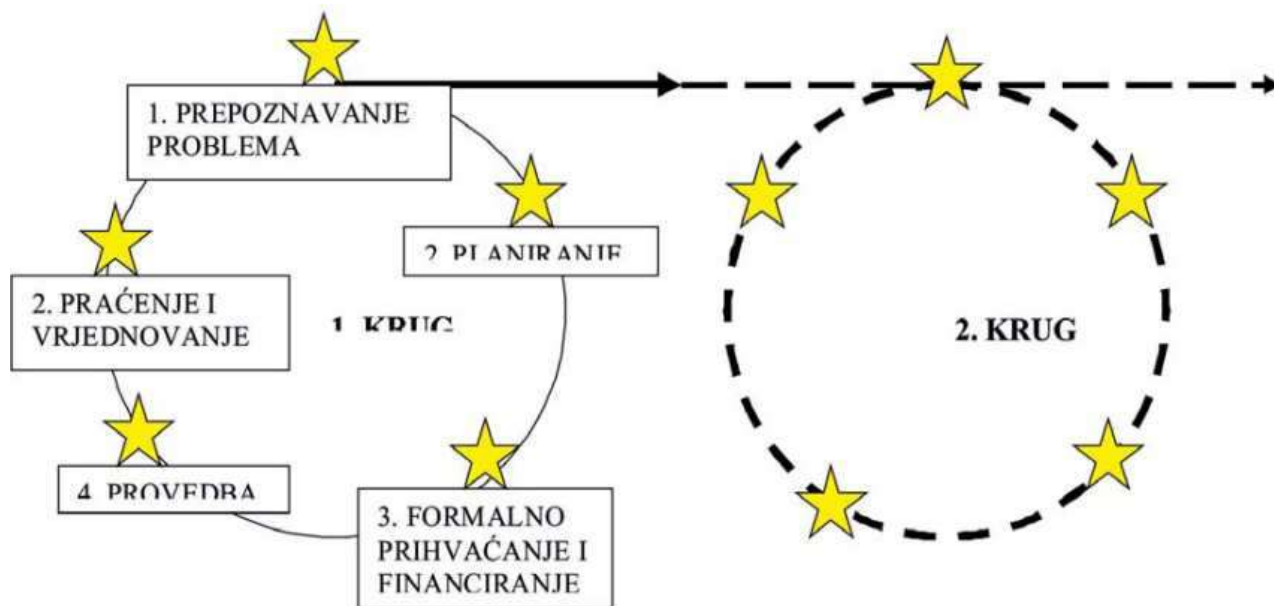
IUOP se smatra i dinamičkim procesom pomoću kojega se postižu ciljevi povezani s ekološkim održivim razvojem, ali uz poštivanje ograničenja koja su definirana kroz fizičke, socijalne i ekonomske uvijete te pravni, administrativni i financijski sustav koji djeluje unutar određenog obalnog područja. Temeljne postavke IUOP pritom uključuju nužnost razumijevanja odnosa koji se stvara između obalnih resursa (i kopnenih i morskih), mogućnosti i oblika njihova iskorištavanja te razina utjecaja na okoliš određenih obalnih područja. IUOP se još smatra i kontinuiranim, fleksibilnim i proaktivnim procesom te je prihvaćen od strane brojnih zemalja, ali i međunarodnih organizacija (UNEP, FAO, Svjetska banka, UNDP, UNESCO i dr.) [27].

Proces provođenja IUOP unutar nekog područja podrazumijeva primjenu u nekoliko različitih faza. Pritom, postoji i značajan broj modela prema kojima se isti može provoditi, a najčešće korišten je model pet etapa koji uključuje sljedeće:

1. Početak procesa odnosno inicijaciju prepoznavanjem problema i provođenjem analize stanja
2. Proces planiranja koji podrazumijeva prikupljanje podataka, razvijanje programskih politika te donošenje odluka
3. Formalne oblike prihvaćanja i pronalaženja svih potrebnih sredstava
4. Provedbu odnosno implementaciju procesa koja podrazumijeva izvršenje plana, provođenje aktivnosti te održavanje
5. Proces praćenja odnosno monitoringa, evaluacije i vrednovanja

Nužno je napomenuti i kako se ove etape smatraju cikličkima, odnosno ponavljajućima, a ne linearnima [28].

Slika 12. Ciklički pristup provedbi IUOP-a

Izvor: Kobojević, Ž., Milošević – Pujo, B., Kurtela, Ž., Održivi razvoj i integrirano upravljanje obalnim područjem – procesi uspješne zaštite obalnog mora, Naše more 2012: 59(3-4); 176-188

Svaki dio procesa implementacije i provedbe IUOP-a podrazumijeva postojanje određenog broja zadataka koji su sastavni dijelovi svake od etapa. Ni u kojem propisu nije naveden precizan broj etapa, oblik zadataka koji svaka etapa mora uključivati te što je potrebno napraviti tijekom svake od etapa. Svaka pojedina sastavnica u ovisnosti je od geografskih, društvenih, ekonomskih, kulturoloških te političkih čimbenika, a može uključivati:

1. Etapa - Podrazumijeva početak odnosno inicijaciju procesa i prepoznavanje potrebe za integriranim upravljanjem obalnim područjem. Pojava potrebe za IUOP može se pojaviti kao posljedica krize u okolišu, postojeće ili potencijalne ili kao jedan od rezultata uočene ekonomske mogućnosti ili prilike te odluka koje se trebaju donijeti. Prepoznavanje potrebe za implementacijom IUOP-a može biti potaknuto i od strane vanjskih utjecaja kao što su međunarodni konsenzusi o promicanjima i provođenju IUOP-a. Kako bi se mogao pokrenuti IUOP nužno je donošenje i određenih političkih odluka. Prema tome, donositeljima odluka nužno moraju biti priložene sve relevantne informacije i podaci, sa svrhom iskorištavanja maksimalnih koristi od integriranog pristupa. Razina pristupa za sve donositelje odluka

dijeli se na lokalnu, županijsku odnosno regionalnu te državnu, a sve u ovisnosti od djelokruga problema na koje će se utjecati implementacijom procesa.

- Podetapa: na samim počecima procesa nužna je izrada prijedloga dokumenata koji podrazumijevaju pregled problema na koje će se utjecati, njihovu hitnost, ograničenja koja proizlaze iz trenutnih sektorskih pristupa, ukupnost poboljšanja koja će proizaći iz implementacije IUOP-a u odnosu na početno stanje, korake koje je potrebno ostvariti te aktivnosti koje se moraju provesti, utvrđivanje koordinacijskih mehanizama i pitanja vođenja procesa. Kako bi prvotni prijedlog bio uspješno usvojen nužno se mora gledati kao prilika u procesu osnaživanja međusobnog djelovanja te pomoć prilikom ostvarenja zajedničkih ciljeva i interesa, a ne kao prijetnja postojećem sustavu i strukturama.

2. Etapa – podrazumijeva postojanje procesa planiranja odnosno aktivnosti koje uključuju prikupljanje podataka. Osnovnom svrhom ove etape smatra se određivanje i podržavanje prijedloga koje predlažu donositelji odluka, a unutar kojih bi se pristupilo uspostavljanju kontinuiteta i integriranog upravljanja obalnim i morskim područjima.

- Podetapa: prvenstveno je potrebno definirati smjer razvojne politike koja se smatra osnovom provođenja IUOP-a, a donosi se sukladno usvojenim programima. Uz pomoć ovakvih dokumenata definiraju se određena područja, ističu se ciljevi IUOP-a, donose se strategije, opisuje se predloženi institucionalni odgovor, potrebe za financiranjem i zapošljavanjem određenog kadra, popisuju se formalni postupci koji su nužni za službeno prihvaćanje postavljenih planova te se utvrđuje konkretno razdoblje unutar kojega će se sve navedeno i provoditi.

- Podetapa: proces donošenja odluka nužno mora uključivati i sve konačne donositelje koji odluke moraju usvojiti te definirati njihovu primjenu.
3. Etapa – podrazumijeva formalni postupak prihvatanja i financiranja, odnosno osiguranja sredstava kako bi IUOP mogao djelovati. Njegovu je provedbu moguće financirati centralnim vladinim proračunima, unutar kojih se uspostavljaju dodatne kategorije, ili pak reprogramom i optimizacijom postojećih proračunskih stavki te osiguranjem ljudskog kadra iz partnerskih institucija. U alternativnu strategiju se može ubrojiti i ostvarivanje većih stopa autonomije za lokalne vlasti koje potom stvaraju specifične fondove sredstava putem poreza i drugih zarada.
 4. Etapa – uključuje provedbu plana nakon što je sam program odobren. Ostvarenje plana je pritom temeljeno na razini učinkovitosti dogovora koji se planiraju unutar programa IUOP-a te koji se nužno moraju obaviti. Oblike poslova je moguće podijeliti u kategorije kao što su:
 - Institucionalni dogovori koji podrazumijevaju uspostavljanje administrativnih struktura pomoću kojih se osiguravaju horizontalne i vertikalne integracije u procesima upravljanja
 - Zakonski dogovori – postojanje konvencija, zakona, proglašenja te standarda pomoću kojih se osiguravaju procesi upravljanja
 - Financijski dogovori – raspodjela financijskih sredstava kako bi se mogli neometano podmirivati svi nastali troškovi tijekom provedbe procesa
 5. Etapa – podrazumijeva postojanje procesa praćenja, odnosno stalnog prikupljanja podataka koji se zatim evaluiraju te se osiguravaju relevantne povratne informacije koje koriste aktivnostima koje se provode u svim etapama procesa, a mogu rezultirati i vrlo značajnim spoznajama koje rezultiraju promjenama u primijenjenoj politici. Oblici postupaka praćenja izravno su povezani s ciljevima IUOP-a. Vrlo je važno naglasiti kao dobri sustavi praćenja obalnih područja uključuju cjelokupna područja od interesa i

to u periodu dužem od provođenja aktivnosti. U osnovne podatke faze praćenja moguće je uključiti:

- Društvene podatke - stope nataliteta, kvalitetu života, zdravstveno stanje
- Ekonomske podatke - razine osobnih primanja, broj tvrtki unutar pojedinih industrija, razine prometa između nekoliko regija i slično
- Ekološke podatke - broj biljaka određene vrste, prinosi plodova, pojavu bolesti i slično
- Fizičke podatke – obalni položaj, maksimalne i minimalne dubine kanala

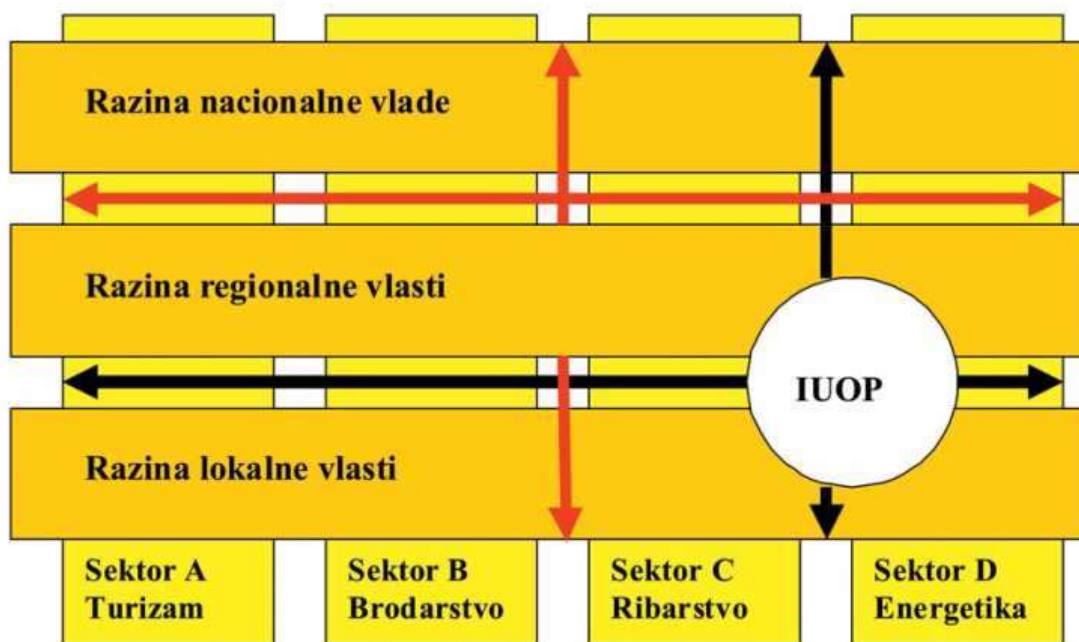
6. Etapa – podrazumijeva postupak vrednovanja odnosno analizu prikupljenih podataka iz kojih je potom moguće doznati koliko je svaki postupak unutar IUOP programa zaista usmjeren na procese rješavanja problema koji su identificirani te za koje su postavljeni određeni ciljevi. Ukoliko se postupkom vrednovanja ukaže potreba za prilagodbom funkcioniranja programa IUOP, nužna je procjena novih metoda te njihova implementacija na svim razinama [24].

Integracije koje se provode svim razinama provođenja IUOP-a moguće je klasificirati kao:

- Međuvladine integracije – povezanost na državnim, regionalnim i lokalnim razinama, a nazivaju se i vertikalnom integracijom. Njezina je osnovna svrha usklađenje razvojne politike na državnim razinama te finaliziranje provedbe na lokalnim razinama,
- Međusektorske integracije – odnose se na oblike suradnje između različitih ministarstava te institucija koje nužno moraju biti uključene u proces, a poznata je i kao horizontalna integracija.
- Prostorna integracija – suradnja različitih sektora koji djeluju na kopnenom ili morskom području

- Integracije vladinih i nevladinih organizacija – suradnja lokalnih vlasti s lokalnim organizacijama koje se bave zaštitom okoliša te privatnog sektora na lokalnim razinama
- Integracije područja znanosti i upravljanja – ostvarivanje suradnje između pripadnika društvenih, prirodnih i tehničkih znanosti s upraviteljima mora i obala. Vrlo je važno za istaknuti kako u ovom pogledu dolazi do najvećih izazova u komunikacijskom procesu
- Međunarodne integracije – problematična se područja u nekim slučajevima dijele pomoću međunarodnih granica. Osnovni preduvjet uspjeha je postojanje međunarodne koordinacije, posebno iz razloga što procesi iskorištavanja prirodnih resursa ne poznaju ljudski postavljene granice. Ipak, problemi se mogu klasificirati i kao regionalni, stoga osnovnu ulogu u njihovom rješavanju ipak ima državna vlast, posebno ukoliko se u pitanje dovedu okolnosti u kojima je potrebno zaštititi prirodne resurse određenog područja [28].

Slika 13. Vertikalni i horizontalni oblik integracije

Izvor: Koboević, Ž., Milošević – Pujo, B., Kurtela, Ž., Održivi razvoj i integrirano upravljanje obalnim područjem – procesi uspješne zaštite obalnog mora, Naše more 2012: 59(3-4); 176-188

U svrhu uspješne implementacije i procesa provođenja IUOP-a nužno je usmjerenje na dvije osnovne razine:

1. Formalno ustrojstvo – postojanje institucionalnog ustrojstva odnosno administrativnih struktura pomoću kojih se osiguravaju i horizontalna i vertikalna integracija u procesu upravljanja te postojanje legalnog ustrojstva koje podrazumijeva primjenu zakona, konvencija, odluka i standarda koji za cilj imaju omogućavanje procesa upravljanja te postojanje financijskog ustrojstva odnosno osiguranje novčanih sredstava koja su potrebna za podmirenje svih nastalih troškova u procesu provedbe IUOP-a.
2. Informacijsko ustrojstvo – postojanje metoda, sredstava i tehnika koje upraviteljima omogućavaju pristup relevantnim informacijama na kojima mogu temeljiti vlastite odluke [24].

4.3. UPRAVLJANJE OBALNIM PODRUČJEM NA PROSTORU EUROPSKE UNIJE I REPUBLIKE HRVATSKE

Nakon osnivanja Programa Ujedinjenih naroda za okoliš (UNEP), 1975. godine usvojen je Mediteranski akcijski plan (MAP) s ciljem davanja podrške zemljama Sredozemlja u njihovim nastojanjima da smanje zagađenje mora, izrade nacionalne politike o zaštiti okoliša, usvoje razvojna rješenja te optimalno koriste prirodna bogatstva na kopnu i moru. Pravna osnova za provedbu aktivnosti MAP-a te ujedno najznačajniji međunarodni instrumenti zaštite i očuvanja Sredozemnog mora su Konvencija o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćenja (poznata kao Barcelonska konvencija), potpisana u Barceloni 1976. godine, i protokoli donijeti u razdoblju od 20 godina, od 1976. do 1996. godine. U prvoj verziji, fokus Konvencije odnosio se primarno na zaštitu mora od onečišćenja, a definicija onečišćenja iz čl. 2. st. (a) odnosila se isključivo na štetni utjecaj kao gotov čin ne uzimajući u obzir samu mogućnost uzrokovanja štetnih utjecaja kao realnu opasnost na morski okoliš. Zbog veće razine svijesti o važnosti obale, ali i manjkavosti u upravljanju i korištenju obalnim resursa 1992. godine donesena je UNCED-ova Agenda 21 koja je u cijelosti posvećena integralnom upravljanju obalnim i morskim područjem. Nakon toga, 1995. godine usvojene su izmjene i dopune Barcelonske konvencije (novi naziv danas glasi: Konvencija o zaštiti morskog okoliša i obalnoga područja Sredozemlja) gdje se regulativa proširila i na obalno područje. Dopunjena i izmijenjena Konvencija stupila je na snagu 2004. godine gdje se uvela šira formulacija obalnog područja, te načelo održivog razvitka, dok je definicija onečišćenja proširena i na mogućnost uzrokovanja negativnih učinaka [29].

Barcelonska konvencija nadopunjena je i sa sedam protokola pomoću kojih se detaljno prikazuju specifični aspekti očuvanja okoliša na području Sredozemlja, a jedna od njegovih najnovijih sastavnica je i Protokol o integriranom upravljanju obalnim područjem na Sredozemlju. Ovaj Protokol ratificiran je i od strane Sabora Republike Hrvatske u 2012. godini te je na takav način isti postao jednom od sastavnih dijelova u hrvatskom pravnom sustavu koji ujedno ima i veću važnost od svih drugih propisa ukoliko su isti proturječni Protokolu. Ovaj Protokol obvezao je Republiku Hrvatsku na definiranje obalnog područja sukladno propisanim kriterijima, pridržavanje definiranih ciljeva i načela IUOP-a, s posebnim naglascima na koncept održivog razvoja unutar

obalnog područja te uz obvezno uzimanje u obzir posebnosti na područjima otoka te kulturne baštine [30].

Republika Hrvatska, osim što je preuzela međunarodne obveze nakon što je pristupila Europskoj uniji obvezuje se i nizom propisa koji djeluju na području same unije. Naime, EU se već značajan period bavi pitanjima i područjem integriranog upravljanja obalnim područjima te naglašava nekoliko ključnih dokumenata koji su doneseni kao potpora IUOP-u. Ovi dokumenti uključuju postojanje zajedničkih ciljeva koji podrazumijevaju prostorni razvoj, a pomoću kojih se nastoji utjecati na poboljšanje razina suradnje unutar sektorske politike [30].

Na području republike Hrvatske još uvijek nije usvojen jedinstveni model integriranog upravljanja obalnim područjima, niti sukladno istom postoji i pozitivan zakonodavni okvir koji se može izravno povezati s upravljanjem obalnim područjima. Međutim, trenutni zakonodavni okvir podrazumijeva postojanje značajnog broja zakona, ali i podzakonskih akata i drugih pravnih propisa koji ostvaruju manje ili veće razine utjecaja na integrirano upravljanje obalnim područjima. Uzevši u obzir činjenicu i da je Republika Hrvatska usvojila cjelokupnu pravnu stečevinu koja joj je pripala sukladno članstvu u Europskoj uniji, ista se obvezala na izradu morskih strategija, ali i ratifikaciju protokola i izradi strategija na nacionalnoj razini koja se odnosi na integrirana upravljanja obalnim područjima [31].

4.4. TRENDVI I BUDUĆI RAZVOJ U OKVIRIMA ODRŽIVOG TURIZMA NA OBALNOM PODRUČJU

Od ključne je važnosti da se u suvremenim uvjetima osigura određeni oblik koordinacijskih sustava koji će podrazumijevati sve javne politike koje se povezuju s integriranim upravljanjem obalnim područjima, posebno kada je riječ o nacionalnim razinama, a pomoću kojih će se utjecati na predviđanje i načine njihova teritorijalnog integriranja na regionalnim odnosno lokalnim razinama. U ključne oblike javnih politika u ovom smislu moguće je uključiti provođenje politike zaštite okoliša, politike prostornog uređenja te politike regionalnog razvoja. Sva tri spomenuta oblika politike po svojoj prirodi se smatraju multisektorskima te u vlastite aktivnosti i djelovanje već

uključuju različite aspekte koji se povezuju s gospodarskim i društvenim oblicima razvoja nekog područja te podrazumijevaju postojanje izrazito širokih krugova sudionika te svaka od njih ima vrlo naglašene prostorne dimenzije vlastitog djelovanja. Paralelno s time, nužno je na ovaj proces utjecati i pripremanjem ključnih strateških dokumenata u najmanje dvjema od tri spomenute politike kako bi se u budućnosti mogle jednostavnije izraditi i usvojiti Strategije upravljanja morskim okolišima i obalnim područjima [30].

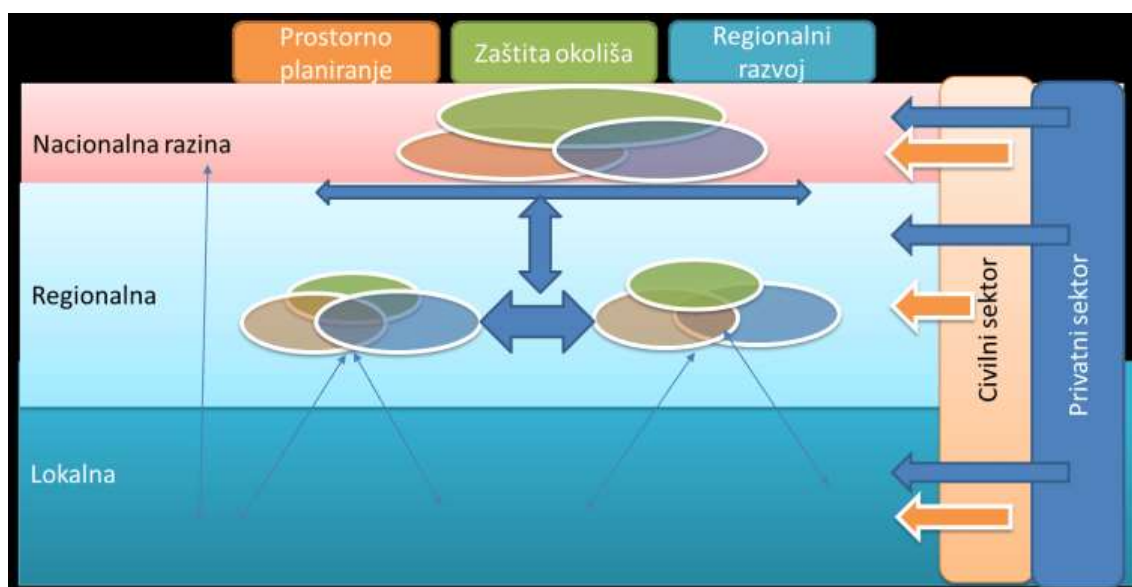
Ključni budući koraci na području integriranog upravljanja obalnim područjima uključuju i unaprjeđenje načina na kojih dolazi do koordinacije različitih sektorskih nadležnih tijela u čijoj su ovlasti i donošenja zakonskih rješenja prilagođenih ovom području. Naravno, problematika ovog područja značajno je šira od samog problema upravljanja obalnim područjima stoga je nužno da međusektorski oblici koordinacije u ovom slučaju u svoje djelovanje uključe i aktivne konzultacije zajedno sa svim drugim tijelima koja djeluju unutar sustava državne uprave te javnog sektora i to u svim točkama procesa i kroz značajan broj modaliteta koji uključuju kako pismena očitovanja tako i konkretne prijedloge povezane sa zakonskim izmjenama [31].

Osim navedenoga nužna je čvrsta koordinacija koja se povezuje s postupkom izrade svih oblika strateških dokumenata koji se povezuju s područjem upravljanja morskim okolišima i obalnim područjima, ali i s prostornim planiranjem na spomenutim područjima te regionalnim razvojem istoga. Smatra se kako su postojeći koordinacijski mehanizmi koji djeluju na nacionalnim razinama preširoki te uključuju tijela s velikim brojem sudionika koja ujedno nisu operativna i služe samo u situacijama kada je potrebno dati ex – post mišljenje. Nužno je da budući procesi uključuju formiranje manjih i operativnih tijela koja će djelovati na višim razinama, ako što su primjerice specijalizirane radne skupine unutar postojećih koordinacijskih tijela, a uključivati će ključne osobe koje će se povezivati s procesom izrade dokumenata u svim trima područjima te će se na takav način osigurati adekvatna razina međusobnog uključenja elemenata strateške razine planiranja iz područja različitih sektora izravno u strateške dokumente [32]

Na županijskoj razini ostvaruju se značajne razine suradnje, odnosno jedinice lokalne samouprave povezuju se u županijska razvojna partnerstva, LAG-ove, te na takav način ostvaruju veću kvalitetu odnosa i utječu na razinu kvalitete doprinosa u procesu boljeg

upravljanja obalnim područjima i to na način da se postojeće koordinacijske mehanizme dodatno zadužuje u procesu zajedničkog planiranja te koordinacije u procesu provedbe ili bar razmjene informacija koje se povezuju s aktivnostima upravljanja obalnim područjima [31].

Slika 14. Potreba za integracijom na obalnom području

Izvor:

Prilikom izrade zakonskih rješenja, kao i strateških dokumenata u svim područjima, na svim razinama nužno je aktivnije uključivati i širu javnost i civilno društvo. Konzultativni procesi ne bi se smjeli svoditi na pasivno otvaranje javnih konzultacija, bez inicijative donositelja zakona, a posebice strategija, da o mogućnosti konzultiranja obavijesti sve potencijalno zainteresirane dionike i otvori što je veći mogući broj kanala u što veće mogućem broju točaka tijekom procesa za prikupljanje prijedloga i komentara zainteresirane javnosti [32].

Želi li se osigurati kvalitetna koordinacija javnih politika s politikom zaštite i očuvanja obalnog područja u budućnosti, jednako kao i aktivno uključivanje različitih drugih aktera, nužan je preduvjet dobro informiranje svih dionika o konceptu IUOP-a, njegovim mehanizmima i adekvatnoj zakonskoj podlozi te praktičnim implikacijama.

Potrebno je provesti sustavnu informativno-edukativnu kampanju koja će promovirati i koncept IUOP-a, ali i institucionalne i vaninstitucionalne uloge u upravljanju te promovirati modele dobrog upravljanja obalnim područjem, kako na području i razini Republike Hrvatske, tako i izvan nje [30].

6. ZAKLJUČAK

Razvoj turizma u svijetu rezultirao je značajnim pozitivnim posljedicama. Prvenstveno radi se o utjecaju na razvoj pojedinih, često posjećenih lokacija u smislu njihove izgrađenosti, infrastrukture, prometnica, porasta broja zaposlenih uslijed pokretanja gospodarskih aktivnosti te povećanje dohotka stanovništva te povećanje razine njihova životnog standarda. Međutim, neočekivane, neobuzdane i značajne stope posjećenosti i razvoja u konačnici su odvele do pojave masovnog turizma, koji se ujedno smatra i jednom od najnegativnijih posljedica općeg turističkog razvoja. Naime, posjećenost područja izvan njegovih mogućnosti i kapaciteta rezultiralo je pretjeranom izgrađenosti, zagađanjem zraka zbog povećanog prometa, širenjem građevinskih zona u zaštićena područja te na obalu i na takav način utječući na narušavanje njezine prirodne čistoće i ravnoteže. Upravo iz tog razloga, obalna se područja u suvremenom svijetu smatraju vrlo osjetljivima u pogledu degradacije područja i njegova onečišćenja, iracionalnog iskorištavanja prirodnih resursa i nepovratnih oštećenja.

Ovakvi svjetski trendovi, zajedno s činjenicom, da je suvremeni način života dosegao razine neodrživosti, rezultirao je pojavom koncepta održivog razvoja. Naime, činjenica je da i nakon trenutne svjetske populacije u budućnosti će iste resurse morati koristiti i nadolazeće generacije, koje ovim tempom iskorištavanja zapravo neće imati dovoljne količine istih na raspolaganju za normalno funkcioniranje i preživljavanje. U tom kontekstu i s namjerom očuvanja, održivi razvoj se primjenjuje u svim gospodarskim, društvenim i drugim područjima, pa tako i u turizmu te na obalnom području.

Kao još jedna od pozitivnih posljedica ovih izrazito negativnih trendova na obalnom području je započela primjena načela integriranog upravljanja obalnim područjem. Njegova je osnovna svrha smanjiti pritisak koji se na globalnim razinama vrši na obalno područje u smislu iskorištavanja resursa i obalnog prostora. Isto se smatra i dinamičnim te multidisciplinarnim i kontinuiranim, zapravo cikličkim, procesom koji potiče i promiče održivo upravljanje obalnim područjem i njegovom dobrobiti, a kako bi se ostvarili i ekonomski ali i etički benefiti istoga. Ovakav je način upravljanja obalnim područjem, iako u mnogim zemljama uključujući Republiku Hrvatsku, nedovoljno definiran, djelomično integriran u zakonske i podzakonske akte na nacionalnoj razini. Ovi propisi uvelike potječu i iz legislative međunarodnih državnih zajednica i

organizacija, kao što su Ujedinjeni narodi i Europska Unija te se putem različitih konvencija ratificiraju i ugrađuju u pravnu stečevinu zemalja članica.

Vrlo je važno za istaknuti kako, da bi se u budućnosti ovaj koncept i načelo mogli primjenjivati u zaštiti obalnog područja nužno je ostvariti i određene razine koordinacije u javnoj politici, od kojih se najviše ističe politika zaštite okoliša te kao i one koje uključuju prostorno uređenje i regionalni razvoj.

LITERATURA

1. Gržinić, J., Bevanda, V., Suvremeni trendovi u turizmu, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, 2014.
2. Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O., Turizam, ekonomske osnove i organizacijski sustav, Zagreb: Školska knjiga, Zagreb, 2011.
3. Stipanović, C., Konceptija i strategija razvoja u turizmu, Opatija: Sveučilište u Rijeci, 2006.
4. Gavranović, A., Mediji, turizam, javnost, Zagreb: Libertas, 2015.
5. Trajković, N., Prirodni i kulturni resursi kao faktori konkurentnosti i jačanja performansi sektora turizma, *Turističko poslovanje* 2019:23(1):1-17
6. Trumbić, I., Sustainable coastal tourism, An integrated planning and management approach, 2016.
7. Blažević, B., Turizam u gospodarskom sustavu, Opatija: Fakultet za hotelski i turistički menadžment, 2007.
8. Kušen, E., Turistička atrakcijska osnova, Znanstvena edicija instituta za turizam Zagreb 2002:1;181-186
9. Birkić, D., Primužak, A., Erdeljac, N., Sustainable Tourism development of coastal destinations – the role and significance of local residents“, 5th International Scientific Conference Tourism in Southern and Eastern Europe, 2019.
10. Birkić, D., Čubelić Pilijska, I., Kljajić Šebrek, J., The role of local government in planning of sustainable tourism of coastal destination, 22nd Biennial International Congress, 2014.
11. Švarčan, A., Utjecaj turizma na kvalitetu življenja lokalnog stanovništva na primjeru grada Novalje, Karlovac: Sveučilište u Karlovcu, 2021.
12. Petrić, L. i sur., Ekonomika turizma, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2013.
13. Zahedi, S., Tourism impact on coastal environment, 2015.
14. Jeličić, D.A. Turizam vs. Identitet – Globalizacija i tradicija, *Etnološka istraživanja*, 2006:2(1);162

15. Birkić, D. Održivi turistički razvoj priobalne destinacije, Opatija: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, 2016.
16. Smjernice za integralno upravljanje obalnim područjem Dubrovačko-neretvanske županije (SIUOPDNŽ) Regionalne razvojne agencije (RRA) DUNEa-e i Dubrovačko-neretvanske županije (DNŽ), Dubrovnik, 2011.
17. Murphy, P. E., Community attitudes to tourism: A comparative analysis, *Tourism Management*, 1991;1;189– 195.
18. Cummins, R. A., On the trail of the gold standard for life satisfaction. *Social Indicators Research*, 1995;35:179– 200.
19. Petrić, L. Osnove turizma, Split: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2013.
20. Pičuljan, M., Održivi turizam Europske unije: analiza odabranih turističkih destinacija, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile, 2016.
21. Mansilha, C. R., Bathing waters: New directive, new standards, new quality approach, *Marine Pollution Bulletin*, 2009;58:1562 – 1565
22. Bartoluci, M. Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb: Školska knjiga, 2013.
23. Črnjar, M., Črnjar, K., Menadžment održivog razvoja, Opatija: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, 2009.
24. Koboević, Ž., Milošević – Pujo, B., Kurtela, Ž., Održivi razvoj i integrirano upravljanje obalnim područjem – procesi uspješne zaštite obalnog mora, *Naše more* 2012: 59(3-4); 176-188
25. Ćorić, D., Debeljak-Rukavina S., Zaštita morskog okoliša u zaštićenom ekološko-ribolovnom pojasu Republike Hrvatske, *Zb. Prav. fak. Sveuč.* 2008;2(1)
26. Centar za regionalne aktivnosti Programa prioritetnih akcija, Mediteranski akcijski plan programa UN-a za okoliš, Izvješće o radu centra za regionalne aktivnosti Programa prioritetnih akcija (CRA/PPA) u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2022. godine, Split, 2023.
27. Sardelin, A. Integrated coastal zone management in Republic of Croatia with a reference to Marina Vrsar, Rijeka: Sveučilište u Rijeci, 2020
28. Kučan, D., Integrirano upravljanje obalnim područjem u praksi, Rijeka: Sveučilište u Rijeci, 2023.

29. Atkins, J.P. Management of the marine environment: Integrating ecosystem services and societal benefits with the DPSIR framework in a systems approach, *Marine Pollution Bulletin*, 2011:62(1):12-24
30. Fürst, D., Sumpor, M., Smjernice i preporuke za učinkovitiju vertikalnu koordinaciju u integralnom upravljanju obalnim područjem u Hrvatskoj, GTZ i EIZ, 2008.
31. Stručna podloga za Integralno upravljanje obalnim područjem“, Split: Urbos d.o.o. 2014.
32. Novoselec, I., Bilić, V., Sustav upravljanja obalnim područjem u Republici Hrvatskoj, Zagreb: Razbor d.o.o., 2015.

POPIS SLIKA

Slika 1. Značajke (funkcije) turizma	9
Slika 2. Obilježja funkcija turizma	10
Slika 3. Ekonomske prednosti i nedostaci u razvoju turizma priobalnog područja	12
Slika 4. Butlerova krivulja životnog ciklusa destinacije	17
Slika 5. Doxeyev indeks iritacije (Iridex).....	17
Slika 6. Negativni učinci turizma na okoliš (povećanja količina plastike na dnu mora)	21
Slika 7. Pretjerana izgrađenost priobalnih područja	24
Slika 8. Komponente održivog razvoja u turizmu	29
Slika 9. Usporedba načela održivog razvoja i održivog turizma.....	31
Slika 10. Usporedba masovnog (neodrživog) i selektivnog (održivog) oblika turizma.....	33
Slika 11. Subjekti i područja održivog razvoja turizma	35
Slika 12. Ciklički pristup provedbi IUOP-a	42
Slika 13. Vertikalni i horizontalni oblik integracije	47
Slika 14. Potreba za integracijom na obalnom području	51